

فهرست‌هایی از صلاحیت‌های تربیتی

۲	صلاحیت‌های کلیدی یونسکو برای توسعه پایدار.....
۳	پیشنهاد سازمان OECD برای «تدبیر ارزش‌ها و نگرش‌ها در برنامه‌دستی: شکل دادن به آینده‌ای بهتر».....
۷	مشارکت برای مهارت‌های قرن بیست و یکمی.....
۱۲	ویژگی‌های دانش آموخته مدارس بین‌المللی.....
۱۳	اهداف تربیت یسوعی برای تعالی انسان.....
۲۲	دیدگاه کن رابینسون در کتاب «مدرسه خلاق».....
۲۴	عقلانیت امروز از دیدگاه استیون پینکر.....
۲۹	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران.....
۳۰	شایستگی‌های پایه در برنامه‌دستی ملی.....
۳۱	آیات «عباد الرحمن» و روایت «متقین».....
۳۲	مدرسه مفید.....
۳۲	مدرسه تزکیه.....
۳۳	دیدگاه دکتر خسرو باقری در مقاله «تربیت دینی در برابر چالش قرن بیست و یکم».....

بعد از موج تربیت رفتارگرایانه و تربیت شناختی، امروز شاهد اوج گرفتن تربیت منش و تربیت صلاحیت‌محور^۱ هستیم که در سند منتشر شده توسط یونسکو^۲ بدین صورت توضیح داده شده است:

از آنجایی که جوامع، در سراسر جهان، برای همگام شدن با پیشرفت فناوری و جهانی شدن، تلاش می‌کنند، با چالش‌های جدید بسیاری روبرو می‌شوند؛ شامل: افزایش پیچیدگی و عدم قطعیت، فردیت بیشتر و تنوع اجتماعی، گسترش یکنواختی اقتصادی و فرهنگی، تخریب عملکرد اکوسیستمی که به آن وابسته هستند و آسیب‌پذیری بیشتر و قرار گرفتن در معرض خطرات طبیعی و تکنولوژیکی. حجم وسیعی از اطلاعات در دسترس آنهاست. همه این شرایط، مستلزم اقدام خلاقانه و خود سازماندهی شده است؛ زیرا پیچیدگی موقعیت، از فرآیندهای عادی حل مسئله که کاملاً طبق برنامه پیش می‌رود، پیشی می‌گیرد. مردم باید یاد بگیرند دنیای پیچیده‌ای را که در آن زندگی می‌کنند، درک کنند. آنها باید بتوانند با یکدیگر همکاری کنند، صحبت کنند و برای تغییرات مثبت اقدام نمایند. ما می‌توانیم این افراد را «شهروندان پایداری» بنامیم.

توافق کلی وجود دارد که «شهروندان پایداری»، باید صلاحیت‌های کلیدی خاصی داشته باشند که به آنها اجازه می‌دهد

¹ Competence Based Education

² Education for Sustainable Development Goals_ learning objectives (UNESCO, 2017), page 10.

به طور سازنده و مسئولانه با دنیای امروز درگیر شوند. صلاحیت‌ها، ویژگی‌های خاصی را که افراد برای اقدام و خودسازماندهی در زمینه‌ها و موقعیت‌های پیچیده مختلف نیاز دارند، توصیف می‌کنند. آنها شامل عناصر شناختی، عاطفی، ارادی و انگیزشی هستند؛ تعاملی از دانش، ظرفیت‌ها و مهارت‌ها، انگیزه‌ها و تمایلات عاطفی. صلاحیت‌ها، قابل آموزش نیستند، بلکه باید توسط خود فراگیران ایجاد شوند و رشد یابند. آنها در حین عمل، بر اساس تجربه و تأمل به دست می‌آیند.

صلاحیت‌های کلیدی، نشان دهنده صلاحیت‌های هماهنگی هستند که برای همه یادگیرندگان، در تمام سنین، در سراسر جهان، ضروری است (و در سطوح مختلف متناسب با سن، ایجاد شده و رشد می‌یابد). صلاحیت‌های کلیدی را می‌توان به صورت عرضی، چند منظوره و مستقل از زمینه، درک کرد. آنها، جایگزین صلاحیت‌های خاص لازم برای اقدام موفق در موقعیت‌ها و زمینه‌های خاص نمی‌شوند، بلکه آنها را در بر می‌گیرند و به طور گسترده‌تری متمرکز هستند.

صلاحیت‌های کلیدی یونسکو برای توسعه پایدار³

صلاحیت‌های کلیدی زیر، به طور کلی برای پیشبرد توسعه پایدار حیاتی تلقی می‌شوند.

- **صلاحیت تفکر سیستمی:** توانایی تشخیص و درک روابط؛ تجزیه و تحلیل سیستم‌های پیچیده؛ به این فکر کنید که چگونه سیستم‌ها، در حوزه‌های مختلف و مقیاس‌های مختلف تعبیه شده‌اند؛ و مقابله با عدم قطعیت.
- **صلاحیت آینده‌نگری:** توانایی درک و ارزیابی آینده‌های متعدد؛ ممکن، محتمل و مطلوب؛ ایجاد چشم‌اندازهای خود برای آینده؛ به کار بردن اصل احتیاط؛ ارزیابی عواقب اقدامات؛ و مقابله با خطرات و تغییرات.
- **صلاحیت ارزش‌مداری:** توانایی درک و انعکاس هنجارها و ارزش‌هایی که زیربنای اعمال فرد است؛ مذاکره در مورد ارزش‌ها، اصول، اهداف و اهداف پایداری، در بستر تضاد منافع، دانش نامشخص و تضادها.
- **صلاحیت راهبردی بودن:** توانایی جمعی برای ایجاد و اجرای اقدامات نوآورانه که پایداری را در سطح محلی و فراتر از آن بیشتر می‌کند.
- **صلاحیت همکاری:** توانایی یادگیری از دیگران؛ درک و احترام به نیازها، دیدگاه‌ها و اقدامات دیگران (همدلی)؛ درک، ارتباط با دیگران و حساس بودن نسبت به آنها (رهبری همدلانه)؛ مقابله با تعارضات در گروه؛ و تسهیل حل مسئله همکارانه و مشارکتی.
- **صلاحیت تفکر انتقادی:** توانایی زیر سوال بردن هنجارها، شیوه‌ها و نظرات. تأمل درباره ارزش‌ها، ادراکات و اعمال خود؛ و موضع‌گیری در گفتمان پایداری.
- **صلاحیت خودآگاهی:** توانایی تأمل در نقش خود در جامعه محلی و جامعه (جهانی). ارزیابی مستمر و برانگیختن بیشتر اقدامات خود؛ و مواجهه با احساسات و خواسته‌های خود.
- **صلاحیت حل مسئله یکپارچه:** توانایی فراگیر برای اعمال چارچوب‌های مختلف حل مسئله برای مشکلات پیچیده

³ Education for Sustainable Development Goals_ learning objectives (UNESCO, 2017), page 10.

پایداری و ایجاد گزینه‌های راه‌حل پایدار، فراگیر و عادلانه که توسعه پایدار را ارتقا می‌دهد و صلاحیت‌های ذکر شده قبلی را یکپارچه می‌کند.

پیشنهاد سازمان OECD برای «تدبیر ارزش‌ها و نگرش‌ها در برنامه‌درسی: شکل دادن به آینده‌ای بهتر»^۴

دنیایی که به طور فزاینده‌ای نامطمئن و پیچیده‌تر می‌شود، نیازمند پذیرش چابک فرصت‌ها و راه‌حل‌های پاسخگو برای چالش‌ها است. برنامه درسی که فرصت‌ها و چالش‌ها را در بر می‌گیرد، صلاحیت‌های^۵ لازم برای مسئولیت‌پذیری و اقدام برای هدایت موفقیت‌آمیز آینده‌شان را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد. این صلاحیت‌ها شامل دانش و مهارت‌ها و همچنین ارزش‌ها و نگرش‌هایی است که دانش‌آموزان می‌توانند برای شکوفایی و شکل‌دهی آینده‌ای بهتر ایجاد کنند، که هم در مدرسه و هم فراتر از آن می‌توانند بیاموزند.

در حالی که سیستم‌های ارزشی در گروه‌ها و فرهنگ‌ها و همچنین در بین افراد متفاوت هستند، برخی از مطالعات نشان می‌دهند که برخی از ارزش‌ها گسترده‌تر و کمتر از آنچه قبلاً تصور می‌شد از نظر فرهنگی وابسته هستند، اما در جوامع مختلف به طور متفاوتی تجلی می‌یابند. کرامت انسانی، احترام، برابری، عدالت، مسئولیت، جهانی‌گرایی، تنوع فرهنگی، آزادی، مدارا و دموکراسی، ارزش‌های آرمانی هستند که برای شهروندان، در سراسر کشورها، مقامات و نهادهای بین‌المللی ذکر شده است. این ارزش‌ها آینده‌های مشترکی را شکل می‌دهند که بر اساس رفاه افراد، جوامع و کره زمین ساخته شده‌اند.

<p>تأمل، یک روش تفکر منظم، دقیق و منظم است که ریشه در پژوهش علمی دارد. همچنین نیاز به نگرش‌هایی دارد که برای رشد شخصی و فکری خود و دیگران ارزش قائل باشد. انعکاس به عنوان توانایی اتخاذ یک موضع انتقادی قبل از تصمیم‌گیری، انتخاب و اقدام است مانند عقب‌نشینی از مفروضات، شناخته شده، ظاهری و پذیرفته شده، مقایسه یک موقعیت معین از دیدگاه‌های دیگر؛ همچنین نگرستن فراتر از موقعیت حاضر، بر اساس اثرات بلندمدت و غیر مستقیم تصمیمات و اقدامات فرد. تأمل، افراد را قادر می‌سازد تا به سطحی از بلوغ اجتماعی برسند که به آنها اجازه می‌دهد دیدگاه‌های متفاوتی اتخاذ کنند، قضاوت مستقلی داشته باشند و مسئولیت تصمیمات و اقدامات خود را بپذیرند. رویکرد تأملی، مبتنی بر مدلی از رشد انسان است که در آن، افراد می‌توانند سطوح فزاینده پیچیدگی را در تفکر و اعمال خود ادغام کنند.</p> <p>«تأمل» مرتبط است با: حل تعارض، خلاقیت، تفکر انتقادی، حل مسأله</p>	<p>تأمل</p>
<p>همکاری یک فرآیند اجتماعی دانش و ایجاد روابط است که در آن، افراد با هم در جهت اهداف مشترک کار می‌کنند و در نتیجه، محصولات نهایی، اجماع یا تصمیمات به خوبی تعریف شده است. همکاری به</p>	<p>همکاری و همیاری</p>

⁴ Embedding Values and Attitudes in Curriculum: Shaping a Better Future (2021, OECD Publishing)

⁵ Reflection, Collaboration and co-operation, learning to learn, Respect, Responsibility, Empathy, Self-regulation, Persistence, Trust

⁶ Human dignity, respect, equality, justice, responsibility, global-mindedness, cultural diversity, freedom, tolerance and democracy

<p>عنوان توانایی خوب کار کردن به عنوان عضوی از یک گروه یا تیم، وفادار بودن به گروه و انجام سهم خود تعریف می‌شود. کار گروهی، پیش‌بینی کننده قوی رفاه و زندگی کامل و موفق است. مهارت‌های همکاری، مهارت‌ها و منش‌هایی هستند که با نگرش‌هایی مانند «ذهن باز» مرتبط هستند.</p> <p>«همکاری و همیاری» مرتبط است با: تطبیق‌پذیری، حل تعارض، همدلی، فعالیت اجتماعی، اعتماد</p>	
<p>یادگیری آموختن، یا فرا یادگیری، شامل تفکر در مورد تفکر است. فرا یادگیری، شاخه‌ای از فراشناخت است که به یادگیری در مورد خود یادگیری و فرآیندهای آن می‌پردازد. به طور خاص، شامل فرآیندی است که طی آن، یادگیرندگان از عادات ادراک، تحقیق، یادگیری و رشدی که درونی کرده‌اند، آگاه می‌شوند و به طور فزاینده‌ای برای کنترل آن توانمند می‌شوند. یادگیری آموختن، به عنوان آگاهی و درک خود پدیده یادگیری تعریف می‌شود که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا کنترل یادگیری خود را در دست بگیرند و اینطور تشریح می‌شود: یادگیرنده به صورت ضمنی از بستر یادگیری درک دارد که شامل دانستن الزامات هر درس و به صورت خاص‌تر، وظایف یادگیری داده شده، می‌شود. هدف راهبردهای یادگیری آموختن، تجهیز تک تک دانش‌آموزان به توانایی تفکر در مورد یادگیری خودشان است. مهارت‌های مورد نیاز برای درک، تجزیه و تحلیل و تنظیم تفکر، نگرش و رفتار او در هنگام یادگیری؛ توانایی تعیین اهداف برای یادگیری، نظارت بر پیشرفت، و برداشتن گام‌ها و تنظیم برای بهبود یادگیری.</p> <p>«یادگیری آموختن» مرتبط است با: تفکر انتقادی، تعیین هدف، ذهنیت رشد، حل مسئله، خودکارآمدی، خود تنظیمی</p>	<p>یادگیری آموختن</p>
<p>احترام، ارزش قائل شدن برای خود و دیگران و همه موجودات زنده از جمله محیط زیست است. احترام شامل توجه لازم به احساسات، خواسته‌ها یا حقوق خود و دیگران است. احترام به خود و دیگران با بسیاری از زمینه‌ها، از جمله بحث در مورد عدالت و برابری، بی‌عدالتی و ظلم، استقلال و اختیار، حقوق و وظایف اخلاقی و سیاسی، انگیزه اخلاقی و رشد اخلاقی، و تنوع فرهنگی مرتبط است.</p> <p>«احترام» مرتبط است با: حل تعارض، تساوی و برابری، عدالت، دیدن از منظر دیگران، غمخواری، ذهنیت جهانی، هویت</p>	<p>احترام</p>
<p>مسئولیت‌پذیری به این معناست که اولاً تشخیص دهیم افراد نسبت به دیگران تعهداتی دارند و آنها چیست. ثانیاً، به معنای تمایل به انجام تعهدات خود (به طور مستقیم یا غیرمستقیم) است؛ و ثالثاً درک اینکه اقدامات ما پیامدهایی دارد و قادر به پیش‌بینی آنها و مقابله با نتایج اعمال خود باشیم. بنابراین مسئولیت‌پذیری شامل ارزیابی شناختی و دانشی از یک زمینه یا موقعیت، ارزش‌گذاری برای مسئولیت و دیدن خود به عنوان یک فرد مسئول است؛ از جمله داشتن انگیزه برای کسب مهارت‌ها و دانش لازم برای چنین کاری. مسئولیت‌پذیری به عنوان توانایی عمل مسئولانه برای یک هدف خوب، اصول و صداقت برای رفاه فردی و جمعی تعریف می‌شود. یک فرد مسئول تمایل به پذیرش ستایش، سرزنش، پاداش یا تنبیه برای یک فعل یا ترک کاری را نشان می‌دهد و عواقب رفتار خود را می‌پذیرد؛ نسبت به</p>	<p>مسئولیت‌پذیری</p>

<p>گروه و دیگران تعهد دارد؛ می توان به او تکیه کرد و از صداقت برخوردار است.</p> <p>«مسئولیت پذیری» مرتبط است با فاعلیت، در چهار صورت ذیل:</p> <ul style="list-style-type: none"> - در رابطه با نوآوری، عدم قطعیت و تازگی: انطباق پذیری، تفکر انتقادی، ذهن آگاهی، ذهنیت باز، دیدن از منظر دیگران، احترام به تنوع، مدیریت ریسک، و تحمل ابهام و عدم اطمینان - در تعامل و کار موثر با دیگران: غمخواری، همکاری، همدلی، دیدن از منظر دیگران، و حل تعارض - در اتخاذ و عمل به یک موضع اخلاقی یا مدنی: همکاری، شفقت، همدلی، تساوی و برابری، طرز فکر جهانی، عدالت، احترام به تنوع؛ تفکر انتقادی، ذهنیت باز، دیدن از منظر دیگران، خودکارآمدی و داشتن هویت به عنوان یک عامل اخلاقی. - در آگاهی و کنترل حالات، اعمال و تفکر خود: جهت گیری هدف، ذهنیت رشد، هویت، ذهن آگاهی، هدف، تاب آوری، خود تنظیمی، خودآگاهی و خودکارآمدی 	
<p>همدلی به عنوان یک واکنش عاطفی تعریف شده است که از درک یا دستگیری حالت یا شرایط عاطفی فرد دیگری ناشی می شود و شبیه به آنچه که شخص مقابل احساس می کند یا انتظار می رود احساس کند، است. همدلی، در یک مدل سه مولفه ای شامل مولفه های شناختی و عاطفی، مفهوم سازی شده است: الف) توانایی تشخیص و برجسب زدن حالات عاطفی در دیگران؛ ب) توانایی اتخاذ دیدگاه و نقش شخص دیگر (یعنی دیدن از منظر دیگران)؛ ج) توانایی عاطفی برای تجربه احساسات (یعنی پاسخگویی عاطفی). تمایز واضحی بین همدلی و همدردی وجود دارد. در حالی که همدلی یک تجربه آینه ای یا جانشینی از احساسات دیگران در نظر گرفته می شود، همدردی یک واکنش عاطفی است که اغلب از همدلی سرچشمه می گیرد، اما می تواند مستقیماً با نگرستن از منظر دیگری یا سایر پردازش های شناختی، از جمله بازایی اطلاعات از حافظه، ناشی شود. همدلی منعکس کننده احساسی است که دیگری احساس می کند، در حالی که همدردی منعکس کننده احساس برای دیگری است.</p> <p>«همدلی» در ارتباط است با: همکاری، غمخواری، حل تعارض، ذهنیت جهانی، دیدن از منظر دیگران، تساوی و برابری، ذهن آگاهی، مسئولیت پذیری</p>	<p>همدلی</p>
<p>خودتنظیمی یک اصطلاح گسترده است که به طور منظم در رابطه با ظرفیت هدایت شده درونی برای تنظیم عاطفه، توجه و رفتار، برای پاسخگویی مؤثر به خواسته های درونی و محیطی تعریف می شود که رشد آن از حدود ۳۶ ماهگی شروع می شود. فرآیندهای ذهنی که به خودتنظیمی کمک می کنند اغلب به عنوان «کارکردهای اجرایی» نامیده می شوند که شامل انعطاف پذیری شناختی یا توانایی تغییر دیدگاه ها یا سازگاری انعطاف پذیر با تغییر، حافظه فعال، یا توانایی نگهداری و دستکاری اطلاعات و کنترل بازدارنده یا توانایی مهار پاسخ های تکانشی است.</p> <p>خودتنظیمی شامل تلاش های ابتکاری، هدایت شده راهبردی و خودپایدار دانش آموز برای یادگیری است. این سازه به فرآیندهایی اشاره دارد که یادگیرندگان برای فعال کردن و حفظ شناخت ها، احساسات و</p>	<p>خود تنظیمی</p>

<p>رفتارها برای دستیابی به اهداف شخصی از آنها استفاده می‌کنند. این اهداف به یادگیرندگان این امکان را می‌دهد تا حلقه‌های بازخوردی خودمحمور را برای نظارت بر اثربخشی و تطبیق عملکرد خود ایجاد کنند. به منظور تعیین اهداف چالش برانگیز و حفظ تلاش‌های خودتنظیمی برای دستیابی به آنها در وظایف سخت، فراگیران باید باورهای انگیزشی حمایتی داشته باشند یا آنها را ایجاد کنند و رشد دهند. برای پاسخ انطباقی به بازخورد شخصی، فراگیران باید شناخت، احساسات و محیط خود را کنترل کنند. لازم به ذکر است که «خودتنظیمی» مشابه اصطلاحاتی مانند خود مدیریتی، رفتار خودراهبر و خود انضباطی است.</p> <p>«خود تنظیمی» در ارتباط است با: ذهن آگاهی، تفکر تأملی، فرا یادگیری</p>	
<p>پشتکار توانایی درگیر شدن مداوم در کارهای چالش برانگیز است، بدون از دست دادن تمرکز و با وجود حواس پرتی به سمت یک هدف بلند مدت. در پژوهش‌های حوزه روانشناسی شخصیت، پشتکار به عنوان جنبه‌ای از وظیفه‌شناسی و مرتبط با سخاوت توصیف می‌شود، در حالی که در پژوهش‌های حوزه انگیزش، پشتکار به اهداف مسلط شدن مرتبط است. هنگامی که پشتکار در ارتباط با ثبات قدم، به عنوان بخشی از جهت‌گیری هدف، می‌شود، آن را استقامت تلاش و انگیزه یادگیرنده در یک دوره زمانی در فعالیت‌ها و موضوعات چالش برانگیز در مدرسه و سایر زمینه‌ها تعریف می‌کنند. انگیزه کودکان و نوجوانان برای انتخاب اینکه کدام کارها و فعالیت‌ها را در مدرسه و سایر محیط‌ها دنبال کنند، به تلاش و شدت درگیر شدن با آنها و عملکرد آنها در آنها مربوط می‌شود.</p> <p>«پشتکار» در ارتباط است با: انگیزش، مسئولیت‌پذیری، خود کارآمدی، خود تنظیمی و خود کنترلی، آگاهی دانش آموزان از موقعیت اجتماعی و نگرش آنها نسبت به همکاری با همسالان، اهداف عملکرد-اجتناب و عملکرد-رویکرد</p>	<p>پشتکار</p>
<p>اعتماد، نگرشی است که نسبت به افراد و موسسات/سازمان‌ها، بر اساس اعتقاد به قابلیت اطمینان و درستی اقدامات انجام شده یا برنامه‌ریزی شده، ایجاد می‌شود و شامل دو حوزه است: اعتماد بین فردی و اعتماد موسسه‌ای. اعتماد بین فردی، به طور خاص، به عنوان انتظاری است که توسط یک فرد یا گروه وجود دارد که می‌توان به قول یا اظهارات مکتوب فرد یا گروه دیگری اعتماد کرد. در این نوشته، تمرکز در درجه اول بر اعتماد بین فردی و مزایای مثبت آن بر نتایج یادگیرنده است. اعتماد بین فردی، نیز به اعتماد عمومی به افرادی که ناشناخته هستند یا مشخص نشده‌اند و اعتماد محدود به افراد شناخته شده مانند خانواده، دوستان و افراد شناخته شده در جامعه تقسیم می‌شود.</p> <p>«اعتماد» در ارتباط است با: همکاری، حل تعارض، ذهنیت جهانی، مدیریت ریسک</p>	<p>اعتماد</p>

مشارکت برای مهارت‌های قرن بیست و یکمی^۷

چارچوب عمل P21 برای یادگیری قرن بیست و یکم، با نظرات معلمان، کارشناسان آموزشی و رهبران کسب و کار، برای تعریف و نشان دادن مهارت‌ها و دانش مورد نیاز دانش‌آموزان برای موفقیت در کار و زندگی، و همچنین سیستم‌های حمایتی لازم برای نتایج یادگیری قرن بیست و یکم، ایجاد شد. هزاران مربی و صدها مدرسه در ایالات متحده و خارج از آن مهارت‌های قرن بیست و یکم را در مرکز یادگیری قرار داده‌اند. هنگامی که یک مدرسه یا منطقه آموزشی بر این پایه بنا می‌شود، و کل چارچوب را با سیستم‌های پشتیبانی لازم (شامل: استانداردها، ارزیابی‌ها، برنامه درسی و آموزش، توسعه حرفه‌ای و محیط‌های یادگیری) ترکیب می‌کند، دانش‌آموزان بیشتر درگیر فرآیند یادگیری و فارغ‌التحصیل می‌شوند و آمادگی بیشتری برای پیشرفت در شرایط امروزی اقتصاد جهانی دارند.

دانش‌ها	<ul style="list-style-type: none"> • سواد خواندن و درک زبان / زبان‌های جهانی / هنرها / ریاضیات / اقتصاد / علوم / جغرافیا / تاریخ / مدنی
تم‌های بین رشته‌ای	
آگاهی جهانی	<ul style="list-style-type: none"> • استفاده از مهارت‌های قرن ۲۱ برای درک و پرداختن به مسائل جهانی • یادگیری و همکاری با افرادی که فرهنگ‌ها، مذاهب و سبک‌های مختلف زندگی را نمایندگی می‌کنند؛ با روحیه احترام متقابل و گفتگوی آزاد در زمینه‌های شخصی، کاری و اجتماعی. • درک ملل و فرهنگ‌های دیگر، از جمله استفاده از زبان‌های غیر انگلیسی.
سواد مالی، اقتصادی و کارآفرینی و بازرگانی	<ul style="list-style-type: none"> • آگاهی از چگونگی انتخاب‌های اقتصادی شخصی مناسب • درک نقش اقتصاد در جامعه • استفاده از مهارت‌های کارآفرینی برای افزایش بهره‌وری در محل کار و گزینه‌های شغلی
سواد شهروندی	<ul style="list-style-type: none"> • مشارکت مؤثر در زندگی مدنی از طریق آگاهی از چگونگی مطلع ماندن و درک فرآیندهای دولتی • اعمال حقوق و تعهدات شهروندی در سطوح محلی، ایالتی، ملی و جهانی • درک نتایج عملی محلی و جهانی تصمیمات مدنی
سواد سلامت	<ul style="list-style-type: none"> • به دست آوردن، تفسیر و درک اطلاعات و خدمات اولیه بهداشتی و استفاده از این

⁷ Partnership for 21st Century Skills (FRAMEWORK FOR 21st CENTURY LEARNING DEFINITIONS, 2019) (<http://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources>)

<p>اطلاعات و خدمات در راه‌هایی که سلامت را افزایش می‌دهد</p> <ul style="list-style-type: none"> • درک اقدامات پیشگیرانه سلامت جسمی و روانی، از جمله رژیم غذایی مناسب، تغذیه، ورزش، اجتناب از خطر و کاهش استرس • استفاده از اطلاعات موجود برای اتخاذ تصمیمات مناسب مرتبط با سلامت • ایجاد و نظارت بر اهداف سلامت فردی و خانوادگی • درک مسائل بهداشت عمومی و ایمنی ملی و بین‌المللی 	
<ul style="list-style-type: none"> • نشان دادن دانش و درک از محیط زیست و شرایط و تبعات مؤثر بر آن، به ویژه در مورد هوا، اقلیم، زمین، غذا، انرژی، آب و اکوسیستم‌ها. • نشان دادن دانش و درک تأثیر جامعه بر جهان طبیعی (به عنوان مثال، رشد جمعیت، توسعه جمعیت، نرخ مصرف منابع، و...) • بررسی و تجزیه و تحلیل مسائل زیست محیطی، و نتیجه‌گیری دقیق در مورد راه‌حل‌های مؤثر • انجام اقدامات فردی و جمعی جهت رسیدگی به چالش‌های زیست محیطی (به عنوان مثال، مشارکت در اقدامات جهانی و طراحی راه‌حل‌هایی که الهام‌بخش اقدام در مورد مسائل زیست محیطی هستند) 	<p>سواد محیط زیستی</p>
<p style="text-align: center;">مهارت‌های یادگیری و نوآوری</p> <p>مهارت‌های یادگیری و نوآوری به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان مهارت‌هایی شناخته می‌شوند که دانش‌آموزانی را که برای زندگی و محیط‌های کاری پیچیده‌تر و پیچیده‌تر در قرن بیست و یکم آماده هستند و آنهایی که آماده نیستند، از هم جدا می‌کنند. تمرکز بر خلاقیت، تفکر انتقادی، ارتباطات و همکاری برای آماده‌سازی دانش‌آموزان برای آینده ضروری است.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • استفاده از طیف وسیعی از تکنیک‌های ایده‌پردازی (مانند طوفان فکری) • ایجاد ایده‌های جدید و ارزشمند (هم مفاهیم افزایشی و هم رادیکال) • اصلاح، تجزیه و تحلیل تفصیلی ایده‌های خود به منظور بهبود و به حداکثر رساندن تلاش‌های خلاق • ایده‌های جدید را به طور مؤثر توسعه دهید، اجرا کنید و به دیگران انتقال دهید • نسبت به دیدگاه‌های جدید و متنوع، باز و پاسخگو باشید. نظرات و بازخوردهای گروهی را در کار بگنجانید. • نشان دادن اصالت و خلاقیت در کار و درک محدودیت‌های دنیای واقعی برای پذیرش 	<p>خلاقیت و نوآوری</p>

<p>ایده‌های جدید</p> <ul style="list-style-type: none"> • شکست را به عنوان فرصتی برای یادگیری ببینید. درک کنید که خلاقیت و نوآوری یک فرآیند طولانی مدت و چرخه‌ای از موفقیت‌های کوچک و اشتباهات مکرر است. • بر روی ایده‌های خلاقانه عمل کنید تا مشارکت ملموس و مفیدی در زمینه‌ای که نوآوری در آن رخ می‌دهد، داشته باشید 	
<ul style="list-style-type: none"> • از انواع استدلال (استقرایی، قیاسی و...)، متناسب با موقعیت استفاده کنید. • تجزیه و تحلیل کنید که چگونه بخش‌هایی از یک کل با یکدیگر تعامل دارند تا نتایج کلی را در سیستم‌های پیچیده ایجاد کنند. • شواهد، استدلال‌ها، ادعاها و باورها را به طور موثر تجزیه و تحلیل و ارزیابی کنید. • دیدگاه‌های جایگزین اصلی را تجزیه و تحلیل و ارزیابی کنید. • ترکیب و ایجاد ارتباط بین اطلاعات و استدلال • تفسیر اطلاعات و نتیجه‌گیری بر اساس بهترین تجزیه و تحلیل • در مورد تجارب و فرآیندهای یادگیری به طور انتقادی فکر کنید. • انواع مختلف مسائل ناآشنا را به دو روش متعارف و نوآورانه حل کنید. • سوالات مهمی را که دیدگاه‌های مختلف را روشن می‌کند و به راه‌حل‌های بهتر منجر می‌شود، شناسایی کنید و پیرسید. 	<p>تفکر انتقادی و حل مسئله</p>
<ul style="list-style-type: none"> • بیان موثر افکار و ایده‌ها با استفاده از مهارت‌های ارتباط شفاهی، نوشتاری و غیر کلامی در اشکال و زمینه‌های مختلف. • به طور مؤثر برای رمزگشایی معنا، از جمله دانش، ارزش‌ها، نگرش‌ها و نیت گوش دهید • از ارتباطات برای اهداف مختلفی استفاده کنید (مانند اطلاع‌رسانی، آموزش، ایجاد انگیزه و متقاعد کردن) • از رسانه‌ها و فناوری‌های متعدد استفاده کنید و بدانید که چگونه اثربخشی پیشینی و همچنین تأثیر آنها را ارزیابی کنید و مورد قضاوت قرار دهید. • برقراری ارتباط موثر در محیط‌های مختلف (از جمله چند زبانه) • نشان دادن توانایی برای کار موثر و محترمانه با تیم‌های مختلف • از انعطاف‌پذیری و تمایل به کمک در ایجاد موارد ضروری مصالحه برای دستیابی به یک هدف مشترک استفاده کنید. • مسئولیت مشترک کار مشترک را بر عهده بگیرید و برای کمک‌های فردی هر یک از 	<p>ارتباط و همکاری</p>

	اعضای تیم ارزش قائل شوید.
<p style="text-align: center;">مهارت‌های اطلاعاتی، رسانه‌ای و تکنولوژیک</p> <p>مردم در قرن بیست و یکم، در محیطی مملو از فناوری و رسانه زندگی می‌کنند که با ویژگی‌های مختلفی مشخص می‌شود، از جمله: ۱) دسترسی به اطلاعات فراوان، ۲) تغییرات سریع در ابزارهای فناوری، و ۳) توانایی همکاری و مشارکت فردی. در مقیاسی بی‌سابقه برای مؤثر بودن در قرن بیست و یکم، شهروندان و کارمندان باید بتوانند طیف وسیعی از مهارت‌های تفکر انتقادی و عملکردی مرتبط با اطلاعات، رسانه و فناوری را به نمایش بگذارند.</p>	
<p style="text-align: center;">سواد اطلاعاتی</p>	<ul style="list-style-type: none"> • دسترسی کارآمد (در زمان مناسب) و مؤثر (به منابع لازم)، به اطلاعات • ارزیابی انتقادی و شایسته اطلاعات • از اطلاعات به طور دقیق و خلاقانه برای موضوع یا مشکل مورد نظر استفاده کنید. • جریان اطلاعات از منابع مختلف را مدیریت کنید. • درک اساسی از مسائل اخلاقی/حقوقی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات را به کار ببرید.
<p style="text-align: center;">سواد رسانه‌ای</p>	<ul style="list-style-type: none"> • درک کنید که پیام‌های رسانه‌ای چگونه، چرا و برای چه اهدافی چرا ساخته می‌شوند. • بررسی کنید که افراد چگونه پیام‌ها را متفاوت تفسیر می‌کنند، چگونه ارزش‌ها و دیدگاه‌ها در بر گرفته یا حذف می‌شوند، و چگونه رسانه‌ها می‌توانند بر باورها و رفتارها تأثیر بگذارند. • درک اساسی از مسائل اخلاقی/حقوقی پیرامون دسترسی و استفاده از رسانه‌ها را به کار بیندید. • مناسب‌ترین ابزارها، ویژگی‌ها و قراردادهای ایجاد رسانه را بشناسید و از آنها استفاده کنید. • درک و استفاده مؤثر از مناسب‌ترین عبارات و تفسیرها در محیط‌های متنوع و چند فرهنگی
<p style="text-align: center;">سواد ICT</p>	<ul style="list-style-type: none"> • از فناوری به عنوان ابزاری برای تحقیق، سازماندهی، ارزیابی و انتقال اطلاعات استفاده کنید. • استفاده از فناوری‌های دیجیتال (کامپیوتر، رایانه‌های شخصی، دستگاه‌های پخش رسانه، جی پی اس، و...)، ابزارهای ارتباطی/شبکه‌ای و شبکه‌های اجتماعی برای دسترسی، مدیریت، ادغام، ارزیابی و ایجاد اطلاعات برای عملکرد موفقیت‌آمیز در اقتصاد دانش. • درک اساسی از مسائل اخلاقی/حقوقی پیرامون دسترسی و استفاده از فناوری اطلاعات را به کار بیندید.

مهارت‌های زندگی و شغلی

زندگی و محیط‌های کاری امروزی، به چیزی بیش از مهارت‌های تفکر و دانش محتوا نیاز دارد. توانایی هدایت محیط‌های پیچیده زندگی و کار در عصر اطلاعات رقابتی جهانی، دانش آموزان را ملزم به توجه جدی به توسعه مهارت‌های زندگی و شغلی مناسب می‌کند.

<ul style="list-style-type: none"> • با نقش‌های مختلف، مسئولیت‌های شغلی، برنامه‌ها و زمینه‌ها سازگار شوید. • در فضای ابهام و تغییر اولویت‌ها، به طور موثر کار کنید. • بازخورد را به طور موثر ترکیب کنید. • با تحسین، شکست و انتقاد برخورد مثبت داشته باشید. • درک، مذاکره و تعادل دیدگاه‌ها و باورهای مختلف برای دستیابی به راه‌حل‌های قابل اجرا، به ویژه در محیط‌های چند فرهنگی 	<p>انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری</p>
<ul style="list-style-type: none"> • اهدافی را با معیارهای موفقیت ملموس و ناملموس تعیین کنید. • اهداف تاکتیکی (کوتاه مدت) و استراتژیک (بلند مدت) را متعادل کنید. • استفاده از زمان و مدیریت کارآمد حجم کارها • نظارت، تعریف، اولویت‌بندی و تکمیل وظایف بدون نظارت مستقیم • فراتر از تسلط اولیه بر مهارت‌ها یا برنامه، برای کشف و گسترش یادگیری و فرصت‌های خود برای کسب تخصص • ابتکار عمل را برای پیشبرد سطوح مهارت به سمت سطح حرفه‌ای نشان دهید. • تعهد به یادگیری را به عنوان یک فرآیند مادام‌العمر نشان دهید. • به منظور اطلاع از پیشرفت آینده، به طور انتقادی در مورد تجربیات گذشته فکر کنید. 	<p>پیش‌گامی و خودراهبری</p>
<ul style="list-style-type: none"> • بدانید چه زمانی مناسب است که گوش دهید و چه زمانی صحبت کنید. • رفتاری محترمانه و حرفه‌ای داشته باشند. • به تفاوت‌های فرهنگی احترام بگذارید و با افراد مختلف از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، به طور مؤثر کار کنید. • به عقاید و ارزش‌های مختلف با دید باز پاسخ دهید. • از تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی برای ایجاد ایده‌های جدید و افزایش نوآوری و کیفیت کار استفاده کنید. 	<p>مهارت‌های اجتماعی و بین‌فرهنگی</p>
<ul style="list-style-type: none"> • اهداف تعیین کنید و به آنها دست یابید، حتی در مواجهه با موانع و فشارهای رقابتی • اولویت‌بندی، برنامه‌ریزی و مدیریت کار برای رسیدن به نتیجه مورد نظر 	<p>بهره‌وری و</p>

<ul style="list-style-type: none"> • نشان دادن ویژگی‌های اضافی مرتبط با تولید محصولات با کیفیت بالا از جمله توانایی‌های زیر: <ul style="list-style-type: none"> ○ کار کردن سازنده و با اخلاق ○ مدیریت زمان و پروژه‌ها به طور موثر ○ چند کاره بودن ○ فعالانه شرکت کنید و همچنین قابل اعتماد و وقت‌شناس باشید ○ خود را حرفه‌ای و با آداب مناسب معرفی کنید ○ همکاری و همکاری موثر با تیم‌ها ○ احترام و قدردانی از تنوع تیم ○ نسبت به نتایج پاسخگو باشید 	<p style="text-align: center;">پاسخگویی</p>
<ul style="list-style-type: none"> • از مهارت‌های بین فردی و حل مسئله برای تأثیرگذاری و هدایت دیگران به سمت هدف استفاده کنید. • از نقاط قوت دیگران برای دستیابی به یک هدف مشترک استفاده کنید. • از طریق الگو بودن و از خودگذشتگی، دیگران را تشویق کنید تا به بهترین شکل ممکن خود برسند. • یکپارچگی و رفتار اخلاقی را در استفاده از نفوذ و قدرت نشان دهید. • با توجه به منافع جامعه بزرگتر، در کمترین زمان، مسئولانه عمل کنید. 	<p style="text-align: center;">رهبری و مسئولیت‌پذیری</p>

ویژگی‌های دانش‌آموخته‌ی مدارس بین‌المللی^۸

<p>ما کنجکاوی خود را پرورش، و مهارت‌های تحقیق و جستجوگری را رشد می‌دهیم. ما می‌دانیم که چگونه مستقلاً یا همراه با دیگران یاد بگیریم. ما با اشتیاق یاد می‌گیریم و عشق خود به یادگیری را در طول زندگی حفظ می‌کنیم.</p>	<p style="text-align: center;">جستجوگر</p>
<p>ما درک مفهومی را رشد می‌دهیم و از آن استفاده می‌کنیم و دانش را در طیف وسیعی از رشته‌ها پیگیری می‌کنیم. ما نسبت به موضوعات و ایده‌هایی که دارای اهمیت محلی و جهانی هستند دغدغه داریم و با آنها درگیر هستیم.</p>	<p style="text-align: center;">دارای اطلاعات گسترده</p>
<p>ما از مهارت‌های تفکر انتقادی و خلاق، برای تجزیه و تحلیل و اقدام مسئولانه در مورد مشکلات پیچیده استفاده می‌کنیم. ما در اتخاذ تصمیمات منطقی و اخلاقی، تمرین‌های ابتکاری داریم.</p>	<p style="text-align: center;">متفکر</p>
<p>ما خودمان را با اعتماد به نفس و خلاقانه، به بیش از یک زبان و به طرق مختلف بیان می‌کنیم. ما به طور</p>	<p style="text-align: center;">اهل ارتباط</p>

⁸ IB learner profile (Inquirers, Knowledgeable, Thinkers, Communicators, Principled, Open-Minded, Caring, Risk-Takers, Balanced, Reflective)

مؤثر همکاری می کنیم و با دقت به دیدگاه‌های افراد و گروه‌های دیگر گوش می‌دهیم.	
ما با درستی و صداقت، با احساس قوی انصاف و عدالت، و با احترام به کرامت و حقوق مردم در همه جا، عمل می‌کنیم. ما مسئولیت اعمال خود و عواقب آن را می‌پذیریم.	اصول‌گرا
ما به شدت، از فرهنگ‌ها و تاریخچه‌های شخصی خود و همچنین ارزش‌ها و سنت‌های دیگران قدردانی می‌کنیم. ما طیف وسیعی از دیدگاه‌ها را جستجو و ارزیابی می‌کنیم، و مایلیم بر اثر این تجربه، رشد کنیم.	روشنفکر
ما همدلی، شفقت و احترام نشان می‌دهیم. ما متعهد به خدمت هستیم و برای ایجاد تفاوت مثبت در زندگی دیگران و در دنیای اطراف خود، عمل می‌کنیم.	مراقب
ما با تدبیر و قاطعیت، به عدم قطعیت نزدیک می‌شویم. ما به طور مستقل و با همکاری، برای کشف ایده‌های جدید و استراتژی‌های نوآورانه کار می‌کنیم. ما در مواجهه با چالش‌ها و تغییرات، مدبر و انعطاف‌پذیر هستیم.	ریسک‌پذیر
ما اهمیت ایجاد تعادل بین جنبه‌های مختلف زندگی مان (فکری، فیزیکی و عاطفی) را برای دستیابی به رفاه خود و دیگران درک می‌کنیم. ما وابستگی متقابل خود را با افراد دیگر و با دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم، تشخیص می‌دهیم.	متعادل
ما جهان و ایده‌ها و تجربیات خود را اندیشمندانه در نظر می‌گیریم. ما برای درک نقاط قوت و ضعف خود تلاش می‌کنیم تا از یادگیری و پیشرفت شخصی خود حمایت کنیم.	اهل تأمل

اهداف تربیت یسوعی برای تعالی انسان⁹

هدف سنتی آموزش یسوعی، تربیت رهبران بوده است. امروز هدف ما آموزش رهبران در خدمت است. مدرسه یسوعی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا ویژگی‌های ذهن و قلب را توسعه دهند که آنها را قادر می‌سازد، در هر موقعیتی که در زندگی دارند، با دیگران برای خیر و صلاح همگان در خدمت به پادشاهی خدا کار کنند. آموزش یسوعی سعی می‌کند لذتی را در یادگیری و میل به یادگیری القا کند که فراتر از روزهای مدرسه باقی خواهد ماند. آموزش یک فرآیند مادام‌العمر است.¹⁰

علاوه بر شناخت خود، به لطف رشد توانایی خود در درونی‌سازی و پرورش زندگی معنوی، دانش و تجربه ثابتی از جامعه و عدم تعادل آن دارند.	با وجدان
از نظر حرفه‌ای دارای پیشینه آکادمیک هستند که آنها را در معرض پیشرفت‌های علم و فناوری قرار می‌دهد.	با صلاحیت
می‌توانند قلب خود را برای همبستگی و تحمل رنج دیگران بگشایند.	دلسوز

⁹ JESUIT EDUCATION AIMS TO HUMAN EXCELLENCE: Men and Women of Conscience, Competence, Compassion and Commitment (2015)

¹⁰ The Characteristics of Jesuit Education_ An abridged version (2014)

متعهد	با دلسوز بودن، صادقانه در راه ایمان می کوشند و از راه‌های مسالمت آمیز، برای دگرگونی اجتماعی و سیاسی کشور و ساختارهای اجتماعی خود، برای تحقق عدالت تلاش می کنند.
-------	---

همچنین، نهادهای تربیتی یسوعی، اقدامات دیگری نیز در این زمینه انجام داده‌اند که یکی از آنها تحت عنوان «ویژگی تربیت یسوعی»^{۱۱} در دسترس است. در این متن توضیح می‌دهد که در سپتامبر ۱۹۸۰ گروهی بین‌المللی از یسوعی و غیر یسوعی^{۱۲} در رم گرد هم آمدند تا در مورد برخی موضوعات مهم آموزش متوسطه مدارس یسوعی گفتگو کنند، چرا که در نقاط مختلف جهان سؤال‌های متعددی در مورد موفقیت و اثر گذار بودن امروز مدارس یسوعی مطرح شده بود مانند: آیا این مدارس می‌توانند در جهت تحقق اهداف متعالی^{۱۳} جمعیت یسوعی سودمند باشند؟ آیا می‌توانند پاسخگوی نیازهای امروز مردان و زنان در دنیای فعلی باشند؟ (ICAJE، ۱۹۸۶: ۱)

در طی چند روز مباحثات و گفتگوها روشن شد که تربیت یسوعی طبیعتی و سرشتی مخصوص به خود دارد که اگر به صورت ویژه به آن و میراث بدست آمده از تلاش‌های گذشته توجه شود، می‌توان با آینده چالش برانگیز به خوبی مواجه شد. چرا که دیدگاه ایگناسیو لویولا به تعلیم و تربیت توانسته چهار قرن در این مدارس تداوم داشته باشد. اگر این دیدگاه متعالی پیراسته و فعال شود و مطابق روش‌های روز به آموزش و پرورش تطبیق شود، محتوایی آماده خواهد شد که می‌تواند راهنمای مواجهه با مشکلات باشد (همان). رئیس وقت جمعیت، پدر پدرو آروپ^{۱۴} در اختتامیه نشست که برگزار شده بود در مورد اهمیت دوره تحصیلی متوسطه چنین گفته است:

بعد از سال‌ها معتقد شده‌ام که مدارس ما به خصوص مؤسسات متوسطه توانایی متعالی خاصی دارند. امروز بعد از شنیدن سخنان شما در مورد مشکلات پیش روی ما از درون و بیرون مدارس، عقیده‌ام در مورد اهمیت آموزش و پرورش دوره متوسطه از هر روز بیشتر شده است. ... به عنوان یک مشخصه اساسی در این دوره زمانی آموزگاران به ذهن و قلب دانش‌آموزان نفوذ دارند، زمانی بسیار استثنایی که ارزش‌های انسانی روشن شده در تلؤلؤ ایمان مسیحی را به صورت منسجم و عقلانی فراگیرند. شخصیت آنان هنوز آنچنان شکل نگرفته که در مقابل شکل‌گیری صحیح مخالفت کنند. به خصوص در سنین دوره متوسطه است که سازمان و نظام فکری و ذهنی بچه‌ها شکل می‌گیرد. در نتیجه این دوره، زمانی است که می‌تواند و باید به ترکیبی موزون از ایمان و فرهنگ مدرن دست یابند (آروپ، ۱۹۸۰).

او سپس ویژگی و مشخصه یک مدرسه یسوعی و انتظاری که از آن می‌رود را چنین توضیح می‌دهد:

یک مدرسه یسوعی باید به راحتی قابل تشخیص باشد. راه‌های بسیاری وجود دارد که می‌توان شبیه مدارس دیگر بود. اما اگر قرار است تعلیم و تربیت ما مطابق دیدگاه ویژه ما و با توجه به ویژگی‌های اصلی و موارد پایه‌ای باشد؛ آموزشی که دانش‌آموزان ما دریافت می‌کنند باید آنان را ایگناسی^{۱۵} تربیت کند (اگر بتوانم چنین تعبیری بکاربرم). این به معنای تربیت یافته‌ای متکبر و یا اشراف‌منش نیست، و نه تفوقی پیچیده. تنها می‌خواهم این نکته را تذکر بدهم که مبدا از راه و اهداف خود فاصله بگیریم. وظیفه

¹¹ THE CHARACTERISTICS OF JESUIT EDUCATION

¹² Lay

¹³ Apostolic

¹⁴ Pedro Arrupe

¹⁵ Ignacianidad

ما این است که در مدارس مان آنچه را معتقدیم خداوند و کلیسا از ما می‌خواهند محقق کنیم (همان).

شاید نتیجه اصلی این نشست، قراری بود که گذاشته شد تا گروهی بین‌المللی و دائمی تشکیل شود و به مسائل مدارس متوسطه رسیدگی کند و سعی نماید دیدگاه ایگناتیوس را در تعلیم و تربیت امروز یسوعی تداوم بخشیده، بارز و مشخص کند. بدین ترتیب کمیته بین‌المللی تعالی بخشی مدارس یسوعی (ICAJE)¹⁶ تأسیس شد. اولین نشست خود را در سال ۱۹۸۲ برگزار کرد و پس از چهار سال، متن ویژگی‌های تعلیم و تربیت یسوعی را منتشر کرد (ICAJE، ۱۹۸۶: ۲).

در مقدمه این منشور، به این مسأله توجه داده شده است که به هنگام صحبت و بررسی تعلیم و تربیت یسوعی باید عوامل اثرگذار بر آن مانند قوانین دولتی، متون و برنامه‌های درسی، هزینه‌های بالای مدارس غیردولتی در برخی کشورها، ملاحظات دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان که در اغلب موارد تنها به فکر موفقیت تحصیلی و قبولی در دانشگاه یا بدست آوردن مشاغل مناسب‌اند و ... را در نظر داشت. در این بند توضیح داده می‌شود که مدارس امروز یسوعی می‌تواند مختلط باشد و معلمان، کارکنان و مدیران آن‌ها نیز می‌توانند غیریسوعی نیز باشند. همچنین اشاره می‌کند که تعداد دانش‌آموزان تحت پوشش در حال افزایش است، اما درصد کادر یسوعی در حال کاهش (همان). سپس پنج نکته دیگر را به صورت مجزا برمی‌شمارد:

- (a) دوره‌های درسی تحت تأثیر پیشرفت‌های جدید در علوم و تکنولوژی تغییر کرده است و توجه بیشتر به این دروس باعث به حاشیه رانده شدن دروس امانیته که در گذشته مورد توجه بود، گردیده است.
- (b) پیشرفت‌های علمی در حوزه‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و تئوری‌ها و عمل آموزش پرورشی بر روی محتوای دوره‌ها، روش‌های تدریس و سیاست‌های مدارس تأثیر گذاشته است.
- (c) با تغییر در الهیات کلیسایی (واتیکان II)، نقش غیریسوعیان در مدارس یسوعی پررنگ‌تر شده است.
- (d) از آنجا که خدمت به عقیده و ایمان، جزء اهداف یسوعیان است، در دنیایی که تغییرات آن سریع و بی‌وقفه جریان دارد، لازم است که مطابق نیازهای زمان روش‌ها، دیدگاه‌ها و سازماندهی‌های گذشته را به روز کرد. بدین ترتیب هدف امروز آموزش یسوعی شکل‌گیری متریبانی است که «نقش‌های مختلفی»^{۱۷} را بر عهده می‌گیرند؛ «مردان و زنانی که به فکر دیگران هستند»^{۱۸}.
- (e) دانش‌آموزان و معلمان که امروز در مدارس یسوعی هستند از گروه‌های اجتماعی مختلف، فرهنگ‌ها و مذاهب گوناگون و حتی کسانی هستند که ایمان مذهبی مشخصی ندارند. بسیاری از مدارس یسوعی نیز تحت تأثیر چالش‌های پیچیده و قوی محیط‌های آموزشی قرار گرفته‌اند.

این مقدمه پس از برشمردن تغییرات بسیار مدارس یسوعی و شبیه‌شدن به مدارس دیگر، خاطر نشان می‌کند که با این حال تجربه زیسته ایگناتیوس لویولا و هماهنگی افکار، زندگی شخصی و عملکرد آموزشی او، روحیه‌ای است که همواره در مدارس یسوعی بازتاب دارد؛ مشخصه مدارس یسوعی از دیگران است و اگر چه خصوصیات این مدارس از کشوری به

¹⁶ International Commission on the Apostolate of Jesuit Education

¹⁷ Multiplying Agents

¹⁸ Men and Women for Others

کشور دیگر و از مدرسه‌ای به مدرسه دیگر تغییر کند اما این روحانیت در همه مدارس وجود دارد (همان، ۳). کلونباخ^{۱۹} به عنوان رئیس جمعیت یسوعی، این منشور را چنین معرفی و ابلاغ می‌کند:

در چهارصدمین سال تألیف اولین شیوه‌نامه آموزش مفتخر و خوشحالم که محصول کمیته بین‌المللی تعالی تعلیم و تربیت یسوعی و تألیف «ویژگی‌های تعلیم و تربیت یسوعی» را تقدیم کنم. این متن برای تمام یسوعیان و غیریسوعیانی است از مذاهب دیگر که در این تعالی‌بخشی، به ویژه در امر آموزش و پرورش با ما همکاری می‌کنند. این متن که ویژگی‌های تعلیم و تربیت یسوعی را فهرست می‌کند، یک شیوه‌نامه آموزش جدید نیست. اما همانطور که در اواخر قرن ۱۶، شیوه‌نامه آموزش، راهنما بوده این متن نیز [در اواخر قرن ۲۰] می‌تواند دورنما و اهداف عمومی ما را نشان بدهد و استانداردی باشد که خود را با آن بسنجیم (کلونباخ، ۱۹۸۶).

وی در ادامه، برخی از موانع کار مدارس یسوعی را بحران‌های دولتی، قید و بندهای حکومتی، فشارهای اقتصادی و به خصوص کمبود نیرو می‌داند و آن را تهدیدی برای آینده فعالیت مدارس جمعیت در برخی کشورها معرفی می‌کند. اما اظهار امیدواری می‌کند که در بسیاری نقاط دیگر جهان، شواهد تجدید و رونق مدارس دیده می‌شود (همان).

نکته برجسته دیگر بیانیه در مورد انتشار و پراکندن آن تا سر حد امکان است، تا آنجا که توصیه می‌کند هر معلمی یسوعی و غیریسوعی نسخه‌ای از آن را داشته باشد و خلاصه‌ای گیرا و خواندنی از آن در اختیار تمام دانش‌آموزان و والدین آنها قرار بگیرد (همان). ایشان همچنین مؤکداً تذکر می‌دهد که این متن باید توسط همه افراد دلسوز و دست‌اندرکار اجرا و آزموده و نتایج در اختیار کمیته مذکور قرار بگیرد (همان).

نتیجه این درخواست عمومی برای ارائه راهکارهای عملی، جزوه‌ای است تحت عنوان «تربیت ایگناسی: رویکرد عملی»^{۲۰}، که در سال ۱۹۹۳ منتشر شده است (کلونباخ، ۱۹۹۳). کلونباخ در معرفی این جزوه می‌نویسد:

از هفت سال پیش که جزوه ویژگی‌های تعلیم و تربیت یسوعی منتشر شد، بسیاری از افرادی که در سراسر جهان در مدارس یسوعی فعالیت می‌کنند مراتب سپاسگزاری خود را اعلام کرده‌اند. این منشور به طور یکسان برای مرییان یسوعی و غیریسوعی دیدگاهی نو، به روز و همچنان پایبند به روح ایگناتیوس مهیا کرده است. علاوه بر این، «ویژگی‌ها» اهداف و معیارهای عینی برای تمام مدارس و دانشگاه‌ها مهیا کرده است که خود را با آن بسنجند.

از آنجا که «ویژگی‌ها»، بیانی جدید و امروزی از اهداف و ایده‌آل تربیت یسوعی است، در چند سال گذشته بسیاری از یسوعیان و همکاران آنان درخواست کرده‌اند که این منشور به زبان عمل ترجمه شود. سؤالی که مکرر پرسیده شده این است که چگونه این ارزش‌ها، اصول و رهنمون‌ها را در کلاس‌های درس پیاده کنیم؟ چگونه می‌توانیم در عمل این اهداف را محقق کنیم؟ چگونه می‌توانیم معنویت موجود در «ویژگی‌ها» را در جزئیات عملی زندگی روزمره خود وارد کنیم؟ (همان)

در مقدمه متن نیز چنین آمده است:

¹⁹ Peter Hans Kolvenbach

²⁰ IGNATIAN PEDAGOGY_ A Practical Approach

انتشار ویژگی‌های تعلیم و تربیت یسوعی در سال ۱۹۸۶ باعث برانگیختن علاقه‌ای مجدد به تعلیم و تربیت یسوعی در بین معلمان، مدیران، دانش‌آموزان، والدین و دیگران در سراسر جهان شده است. این منشور به آنها احساس تشخیص و هویت داده است. متن آن به ۱۳ زبان ترجمه شده و محور بحث‌های متعددی در سمینارها، کارگاه‌های آموزشی و مطالعات شده است. بازخوردها بسیار مثبت بوده است.

[اما] در سال‌های اخیر سؤالی از سراسر جهان شنیده شده است: چگونه می‌توانیم اصول و جهت‌گیری‌های ویژگی‌ها را برای معلمان قابل استفاده‌تر کنیم؟ چگونه ارزش‌های ایگناسی را در تربیت عملی برای استفاده در رابطه روزانه بین معلم و شاگرد در کلاس درس وارد کنیم؟ (ICAJE، ۱۹۹۳: ۱)

اینگونه تلاش‌های متمرکز و آکادمیک که با همکاری بسیاری از مربیان همراه است، در نوع خود بسیار آموزنده است. البته برای بررسی بیشتر جا دارد در تحقیقی جداگانه این دو متن در کنار یکدیگر قرار داده شده، نحوه عملیاتی شدن اهداف بررسی شود. همچنین متون کارگاه‌های آموزشی و نتایج اجرای این جزوات نیز مورد مطالعه قرار گیرد. در ادامه عناوین جزوه ویژگی‌ها را مرور می‌کنیم، که به نوعی اهداف تربیت یسوعی نیز هست (ICAJE، ۱۹۸۶: فهرست):

۱. تعلیم و تربیت یسوعی جهان-ایجاد است.^{۲۱} [مخلوق خدا بودن جهان در مقابل پیدایش تصادفی]

تعلیم و تربیت یسوعی، خیر غایی جهان را تأیید می‌کند. سعی در ایجاد حس شگفتی و رازوری در شناخت خلقت خداوند دارد.

۲. تعلیم و تربیت یسوعی به شکل‌گیری کلی فردیت در اجتماع کمک می‌کند.^{۲۲}

تعلیم و تربیت یسوعی معنای زندگی را بررسی می‌کند. هدف آن کمک به رشد کامل همه استعدادهای خدادادی هر فرد به عنوان عضوی از جامعه انسانی است.

۳. تعلیم و تربیت یسوعی وجهی دینی دارد که در تمامی تربیت نفوذ دارد.^{۲۳}

شکل‌گیری مذهبی و معنوی جزء لاینفک آموزش یسوعی است؛ اضافه شده به فرآیند آموزشی یا جدا از آن نیست. در همه کلاس‌ها در فضای مدرسه و به ویژه در کلاس‌های رسمی آموزش دین، سعی بر این است که امکان ایمان به خداوند، به عنوان چیزی واقعاً انسانی و نه مخالف عقل، ارائه می‌شود. همچنین ارزش‌هایی که می‌توانند در برابر سکولاریسم زندگی مدرن مقاومت کنند، رشد داده می‌شوند.

۴. تعلیم و تربیت یسوعی یک ابزار تعالی بخشی است.^{۲۴}

شکل‌گیری فردی، یک غایت انتزاعی نیست. تعلیم و تربیت یسوعی همچنین دغدغه روش‌هایی را دارد که دانش‌آموزان از شکل‌گیری خود در جامعه انسانی، در خدمت دیگران استفاده کنند.

²¹ Jesuit Education is world-affirming

²² Jesuit Education assists in the total formation of each individual within the human community

²³ Jesuit Education includes a religious dimension that permeates the entire education

²⁴ Jesuit Education is an apostolic instrument

۵. تعلیم و تربیت یسوعی گفتگو بین ایمان و فرهنگ را ترویج می‌کند.^{۲۵}

افراد و ساختارهای فرهنگی انسانی، ناقص و گاهی متاثر از گناه و نیازمند تبدیل هستند. خدا با فعال بودن در تمام خلقت و در تمام تاریخ بشریت، خود را به طرق مختلف فرهنگی متمایز نشان می‌دهد. آموزش یسوعی ارتباط و قدردانی واقعی از همه فرهنگ‌ها را تشویق می‌کند، که شامل علوم می‌شود، به این امید که دانش‌آموزان خلاقانه از مشارکت‌ها و کمبودهای هر یک انتقاد کنند.

۶. تعلیم و تربیت یسوعی بر مراقبت فردی و اهمیت دادن به تک‌تک افراد پافشاری می‌کند.^{۲۶}

برنامه درسی علاوه بر مطالبی که باید تحت پوشش قرار دهد، بر شخص متمرکز است. رشد در استفاده مسئولانه از آزادی، با روابط شخصی بین دانش‌آموز و معلم تسهیل می‌شود. ضمن احترام به حریم خصوصی دانش‌آموزان، معلمان و مدیران آماده هستند تا به نگرانی‌ها و دغدغه‌های آنها گوش دهند؛ تجربیات زندگی را با آنها در میان بگذارند و به آنها در رشد شخصی و روابط بین فردی کمک کنند.

۷. تعلیم و تربیت یسوعی بر فعال‌بودن و مشارکت دانش‌آموز در فرایند یادگیری تأکید می‌کند.^{۲۷}

وظیفه معلم این است که به هر دانش‌آموز کمک کند تا به یک یادگیرنده مستقل تبدیل شود؛ کسی که آماده است مسئولیت آموزش خود را به عهده بگیرد. مشارکت فعال از سوی دانش‌آموز، با برنامه‌هایی که مطالعه و تفکر شخصی را تشویق می‌کنند و فرصت‌هایی را برای کشف و خلاقیت شخصی فراهم می‌کنند، ترویج می‌شود.

۸. تعلیم و تربیت یسوعی یادگیری و رشد در طول زندگی را تشویق می‌کند.^{۲۸}

آموزش یسوعی سعی می‌کند لذت همراه یادگیری و میل به یادگیری را به گونه‌ای القا کند که فراتر از روزهای مدرسه هم باقی بماند.

۹. تعلیم و تربیت یسوعی ارزش محور است.^{۲۹}

آموزش یسوعی شامل شکل‌گیری ارزش‌ها، نگرش‌ها و توانایی ارزیابی معیارها است. انضباط شخصی که در سخت‌گیری فکری و کاربرد مداوم برای مطالعه جدی دیده می‌شود و رفتار مسئولانه در قبال دیگران که در احترام به کرامت انسانی افراد متجلی می‌شود، از هر دانش‌آموز انتظار می‌رود. در یک مدرسه یسوعی، چارچوبی از تحقیق که در آن یک نظام ارزشی از طریق فرآیند مبارزه با دیدگاه‌های رقیب به دست می‌آید، مشروع است.

²⁵ Jesuit Education promotes dialogue between faith and culture

²⁶ Jesuit Education insists on individual care and concern for each person

²⁷ Jesuit Education emphasizes activity on the part of the student in the learning process

²⁸ Jesuit Education encourages life-long openness to growth

²⁹ Jesuit Education is value-oriented

۱۰. تعلیم و تربیت یسوعی دانش واقع‌گرایانه، عشق و خودپذیری را تقویت می‌کند.^{۳۰}

آموزش یسوعی ضمن تأکید بر شادی در زندگی که ناشی از استفاده مسئولانه از آزادی است، واقعیت گناه و در نتیجه موانع آزادی را به رسمیت می‌شناسد. دانش آموزان تشویق می‌شوند با بررسی تعصبات شخصی و ارزیابی ارزش‌های رقیب، موانع رشد تشخیص را دهند و از بین ببرند. به آنها کمک می‌شود درباره تجربیات شخصی خود تأمل کنند، توفیقات خود را قدر بدانند و محدودیت‌های خود را بپذیرند و تا آنجا که ممکن است بر آنها غلبه کنند.

۱۱. تعلیم و تربیت یسوعی دانش واقع‌گرایانه نسبت به جهانی که در آن هستیم را تدارک می‌بیند.^{۳۱}

تعلیم و تربیت یسوعی، بر شناخت نواقص جهان، آنچنان که هست، بدون غفلت از خیر اساسی خلقت، تأکید دارد. به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا متوجه شوند که افراد و ساختارها می‌توانند تغییر کنند و آنها باید متعهد شوند که برای این تغییرات تلاش کنند تا کرامت انسانی و عدالت اجتماعی را به ارمغان آورند.

۱۲. تعلیم و تربیت یسوعی، مسیح علیه‌السلام را به عنوان الگوی زندگی بشری پیشنهاد می‌کند.^{۳۲}

مسیحی بودن یعنی پیروی از مسیح، تقلید از او به عنوان شاهدی بر محبت و بخشش خدا، به عنوان کسی که در همبستگی با همه کسانی که رنج می‌برند زندگی می‌کند، و به عنوان کسی که به دیگران، بدون درخواست پاداش، خدمت می‌کند.

۱۳. تعلیم و تربیت یسوعی مراقبت سرپرستی مناسب تدارک می‌بیند.^{۳۳}

سرپرستی مراقبتی، هر فردی را قادر می‌سازد تا به پیام خدا در مورد عشق الهی پاسخ دهد و تعهد فرد را برای خدمت به دیگران عمیق تر می‌کند. آموزش یسوعی به هر دانش‌آموز کمک می‌کند تا به نیازهای زندگی شخصی و حرفه‌ای خود پاسخ دهد.

۱۴. تعلیم و تربیت یسوعی ایمان را در دعا، عبادت و خدمات فردی و جمعی تجلیل می‌کند.^{۳۴}

دعا، بیان ایمان، تکرار مستمر تعهد شخصی و راهی برای برقراری ارتباط با خداست. یک رابطه ایمانی با خدا، شخصی و جمعی، تقلید از مسیح را به عنوان «مردی برای دیگران» ترویج می‌کند. اعضای کاتولیک یک مدرسه یسوعی تشویق می‌شوند که در جشن‌های مذهبی یا معنوی، ایمان خود را ابراز کنند تا به اهداف مدرسه شهادت دهند.

۱۵. تعلیم و تربیت یسوعی آماده‌سازی برای تعهد به زندگی فعال است.^{۳۵}

پدر پیتر هانس کولونباخ در ۲۰ ژوئیه ۱۹۸۶ به فارغ‌التحصیلان یسوعی در ورسای فرانسه خطاب کرد: «ما شما را به چالش می‌کشیم و سعی می‌کنیم الهام‌بخش شما باشیم تا ارزش‌هایی را که گرامی می‌دارید و ارزش‌هایی را که در زمان رشد

³⁰ Jesuit Education encourages a realistic knowledge, love, and acceptance of self

³¹ Jesuit Education provides a realistic knowledge of the world in which we live

³² Jesuit Education proposes Christ as the model of human life

³³ Jesuit Education provides adequate pastoral care

³⁴ Jesuit Education celebrates faith in personal and community prayer, worship and service

³⁵ Jesuit Education is preparation for active life commitment

و شکل‌گیری خود دریافت کرده‌اید، در عمل به کار ببرید.»

۱۶. تعلیم و تربیت یسوعی ایمانی را که به عدالت پایبند است، خدمت می‌کند.^{۳۶}

خدمت ایمان باید شامل ترویج عدالت از طریق اقدام برای صلح باشد. هدف ایمانی که عدالت‌ورزی می‌کند و برای صلح کار می‌کند، نوع جدیدی از افراد در جامعه جدیدی است که در آن هر فردی این امکان را دارد که کاملاً انسان باشد و هر یک مسئولیت ارتقاء رشد انسانی دیگران را بپذیرد. تمرکز آموزش یسوعی بر آموزش برای عدالت است. دانش کافی همراه با تفکر دقیق و انتقادی، تعهد به کار برای عدالت در زندگی بزرگسالی را مؤثرتر خواهد کرد. در یک مکتب یسوعی، پرداختن به مسائل عدالت باید شامل تحلیل انتقادی جامعه باشد. سیاست‌ها و برنامه‌ها باید بر ارزش‌های جامعه مصرف‌کننده گواهی دهند؛ و باید فرصت‌هایی برای تماس واقعی با دنیای بی‌عدالتی وجود داشته باشد.

۱۷. تعلیم و تربیت یسوعی تلاش می‌کند تا «مردان و زنان در خدمت دیگران» را شکل دهد.^{۳۷}

آموزش یسوعی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا دریابند که استعدادها موهبت‌هایی هستند که باید با کمک خداوند برای خیر و صلاح جامعه بشری شکوفا شوند. به منظور ارتقای آگاهی دیگران، آموزش یسوعی بر ارزش‌های جامعه تأکید می‌کند. معلمان باید در زندگی خود، توجه به دیگران و ارج نهادن به کرامت انسانی را نشان دهند.

۱۸. تعلیم و تربیت یسوعی دغدغه ویژه در مورد فقرا دارد.^{۳۸}

در پاسخ به ندای مسیح که عشق و علاقه خاصی به فقرا داشت، کلیسا و جامعه یسوعی، یک گزینه ترجیحی برای فقرا قرار داده‌اند. مدارس یسوعی به هیچ کلاسی از دانش‌آموزان تعلق ندارد. خدمات ویژه باید در اختیار نیازمندان قرار گیرد. مدارس یسوعی فرصت‌هایی را برای دانش‌آموزان برای تماس با فقرا و خدمت به آنها، همراه با تفکر فراهم می‌کند، تا دانش‌آموزان دلایل فقر را درک کنند.

۱۹. تعلیم و تربیت یسوعی ابزاری است تعالی‌بخش برای خدمت به کلیسا در کمک به جامعه بشری.^{۳۹}

هدف از آموزش یسوعی، تشکیل افراد اصول‌گرا و ارزش‌مدار برای دیگران است. به عنوان بخشی از خدمات کلیسا، یک مدرسه یسوعی، به جامعه مدنی و مذهبی محلی خدمت خواهد کرد و با اسقف محلی همکاری خواهد کرد. جامعه مدرسه همکاری و گفتگو را با همه مردان و زنان با نیت خیر، صرف نظر از ایمان و اعتقاداتشان تشویق می‌کند. مسیحیان در خدمت به جامعه بشری شاهد انجیل هستند.

۲۰. تعلیم و تربیت یسوعی دانش‌آموزان را برای شرکت در کلیسا و جامعه محلی و کمک به دیگران آماده می‌کند.^{۴۰}

آموزش یسوعی متعهد به رشد دینی همه دانش‌آموزان است. تجارب ملموس از زندگی کلیسا، در دسترس همه

³⁶ Jesuit Education serves the faith that does justice

³⁷ Jesuit Education seeks to form “men and women for others”

³⁸ Jesuit Education manifests a particular concern for the poor

³⁹ Jesuit Education is an apostolic instrument, in service of the church as it serves human society

⁴⁰ Jesuit Education prepares students for active participation in the church and the local community, for the service of others

دانش آموزان است. به دانش آموزان کاتولیک یاد داده می شود که کلیسا و آیین های مقدس را درک کنند و دوست داشته باشند. فرصت هایی برای دانش آموزان دیگر فراهم شده است تا در مورد ایمان مسیحی بیشتر بیاموزند.

۲۱. تعلیم و تربیت یسوعی بهترین شرایط را در شکل کار خود دنبال می کند.^{۴۱}

هدف آموزش یسوعی، رشد کامل امکان پذیر در هر بعد از فرد است که با تمایل به ادامه این رشد در طول زندگی و انگیزه استفاده از آن برای دیگران، مرتبط است. انتظار می رود که دانش آموزان علاوه بر نخبگان اقتصادی-اجتماعی، رهبران خدمت باشند. خدمت، مبتنی بر تعهد ایمانی به خدا است؛ تصمیمی برای پیروی از مسیح، که منجر به تمایل به انجام «بیشتر» می شود. این میل، به آمادگی شخصی لازمی تبدیل می شود که در آن، دانش آموز خود را وقف دستیابی به تعالی تحصیلی، شکل گیری شخصی و در نهایت، «عمل» می کند.

۲۲. تعلیم و تربیت یسوعی نگاهش را به بهترین [وضع] دوخته است.^{۴۲}

سیاست های مدرسه به گونه ای است که فضایی را ایجاد کند تا تعالی را ارتقا دهد. کادر مدرسه با تعهد به رشد صلاحیت های حرفه ای و فداکاری های خود، شاهی برای تعالی هستند.

۲۳. تعلیم و تربیت یسوعی بر همکاری یسوعی- غیر یسوعی تأکید دارد.^{۴۳}

معلمان غیر روحانی و یسوعیان، در ظرفیت های مختلف، در یک رسالت مشترک سهیم هستند و به عنوان یک هیئت تبلیغی واحد، برای شکل دهی دانش آموزان همکاری می کنند. ساختار قانونی مدرسه امکان همکاری کامل را در مدیریت مدرسه فراهم می کند.

۲۴. تعلیم و تربیت یسوعی بر روح جمعی بین معلمان و کادر تکیه دارد.^{۴۴}

باید ارتباط آزاد و مکرر، از جمله بحث های رسمی و گردهمایی های اجتماعی، بین احزاب مختلف تشکیل دهنده مدرسه برای تلاش جهت اجرای ویژگی های ناشی از بینش ایگناسی [موسس اصلی و الگوی مدارس یسوعی] وجود داشته باشد.

۲۵. تعلیم و تربیت یسوعی در ساختاری جریان دارد که روحیه جمعی را ترویج می کند.^{۴۵}

مدرسه یسوعی باید بر همکاری جامعه یسوعی، معلمان غیر روحانی، دانش آموزان، والدین، فارغ التحصیلان و خیرین تأکید کند. باید تلاش کرد تا اطمینان حاصل شود که همه دست اندرکاران این فرصت را دارند که دیدگاه ایگناتیوس را یاد بگیرند و به اشتراک بگذارند. تا آنجا که ممکن است، والدین جهان بینی ایگناسی را درک می کنند، ارزش می گذارند و می پذیرند. ترجیحاً باید بین ارزش های ترویج شده در مدرسه و ارزش های ترویج شده در خانه، سازگاری وجود داشته باشد.

⁴¹ Jesuit Education pursues excellence in its work of formation

⁴² Jesuit Education witnesses to excellence

⁴³ Jesuit Education stresses lay-Jesuit collaboration

⁴⁴ Jesuit Education relies on a spirit of community among: teaching staff and administrators

⁴⁵ Jesuit Education takes place within a structure that promotes community

۲۶. تعلیم و تربیت یسوعی ابزارها و روش‌ها را در جهت تحقق بهینه اهداف خود استفاده می‌کند.^{۴۶}

یک مربی در سنت یسوعی، تشویق می‌شود تا در انتخاب تکنیک‌های آموزشی، روش‌های آموزشی و... از آزادی و تخیل زیادی استفاده کند.

۲۷. تعلیم و تربیت یسوعی نظامی است از مدارسی با دیدگاه‌ها و اهداف مشترک.^{۴۷}

مدارس یسوعی، شبکه‌ای با چشم‌انداز و اهداف مشترک را تشکیل می‌دهند. تبادل مداوم ایده‌ها و تجربیات با مدارس دیگر تشویق می‌شود.

۲۸. تعلیم و تربیت یسوعی در تدارک آموزش حرفه‌ای، به خصوص برای معلمان مشارکت می‌کند.^{۴۸}

همه کادر مدرسه باید از فرصت‌های ادامه تحصیل و رشد فردی مستمر، استفاده کنند.

دیدگاه کن رایبسون در کتاب «مدرسه خلاق»^{۴۹}

انقلابی که من از آن دفاع می‌کنم بر اساس اصول متفاوتی نسبت به اصول جنبش آموزش استاندارد است. این آموزش، بر اساس اعتقاد به ارزش فرد، حق تعیین سرنوشت، پتانسیل ما برای تکامل و داشتن یک زندگی کامل، و اهمیت مسئولیت مدنی و احترام به دیگران است؛ شامل چهار هدف اساسی: شخصی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی. همانطور که من می‌بینم، هدف آموزش این است که دانش‌آموزان را قادر سازد تا دنیای اطراف خود و استعدادهای درون خود را درک کنند تا بتوانند به افراد کامل و شهروندانی فعال و دلسوز تبدیل شوند. ... برنامه‌درسی متداول بر اساس مجموعه‌ای از مباحث جدا از هم بنا شده و کسی هم تردیدی در مهم بودن‌شان نمی‌کند. این یکی از مشکلات است. نقطه شروع مناسب این است که پیرسیم دانش‌آموزان باید چه چیزی را بدانند و به عنوان نتیجه آموزش، باید قادر به انجام چه کاری باشند. این سؤال منجر به تلاش‌های متعددی برای قالب‌بندی مجدد برنامه‌درسی، بر اساس صلاحیت‌ها شده است. فکر می‌کنم ایده خوبی باشد. به نظر من چهار هدف اساسی می‌توانند به هشت صلاحیت مهم منجر شوند که اگر مدارس واقعاً می‌خواهند به دانش‌آموزان کمک کنند تا در زندگی‌شان موفق شوند، باید آنها را تسهیل نمایند. هر توانایی با هر چهار هدف مرتبط است.

این صلاحیت‌ها در دوره‌های متفاوت حضور دانش‌آموز در مدرسه و به شکل مجزا حاصل نمی‌شوند، آنها باید از ابتدای آموزش، به تدریج تکامل یابند و در طول زندگی دانش‌آموزان، با افزایش اعتماد به نفس و پختگی، تمرین و اصلاح شوند. دانش‌آموزانی که با احساس اطمینان در این هشت حوزه، مدرسه را ترک می‌کنند، برای چالش‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و شخصی که به ناچار با آنها مواجه خواهند شد، کاملاً آماده خواهند بود.

⁴⁶ Jesuit Education adapts means and methods in order to achieve its purposes most effectively

⁴⁷ Jesuit Education is a "system" of schools with a common vision and common goals

⁴⁸ Jesuit Education assists in providing the professional training and ongoing formation that is needed, especially for teachers

⁴⁹ صفحات ۱۶۱ تا ۱۶۷

کنجکاوی	<p>صلاحیت پرسیدن سؤال و کنکاش دربارهٔ نحوهٔ کار جهان: کنجکاوی برخی از ما دربارهٔ بعضی مسائل، ممکن است گذرا باشد و به سرعت بر طرف شود. برای دیگران، ممکن است به رنجی دائمی مبدل شود که کل عمر و شغلشان صرف آن گردد. در هر حالت، حس کنجکاوی دیرپا، یکی از موهبت‌های بزرگ است که مدارس می‌توانند به دانش‌آموزان‌شان هدیه نمایند.</p>
خلاقیت	<p>صلاحیت تولید ایده‌های جدید و به‌کارگیری آنها در عمل: راه‌حل این نیست که خلاقیت‌مان را سرکوب کنیم، بلکه باید آن را جدی‌تر و هدفمندتر پرورش دهیم. همگام با پیچیده‌تر شدن چالش‌هایی که دانش‌آموزان با آن مواجه‌اند، ضروری است مدارس به همهٔ آنها کمک کنند تا ظرفیت‌های منحصر به فرد خود برای تفکر و عمل خلاقانه را افزایش دهند.</p>
نقد	<p>صلاحیت تجزیه و تحلیل اطلاعات و دیدگاه‌ها و به راه انداختن بحث‌های مستدل و قضاوت: انقلاب دیجیتال مزایای فراوانی برای آموزش تمام جوانان دارد. در عین حال، جداسازی حقیقت از پندار، منطقی از غیر منطقی و درستکاری از فریبکاری، هیچگاه برای آنان تا این حد ضروری نبوده است. واضح است که تفکر انتقادی باید در دل هر برنامه‌ای در مدرسه و همچنین عاداتی نهادینه شده در خارج از مدرسه باشد.</p>
ارتباط	<p>صلاحیت بیان تفکرات و احساسات به صورت شفاف و مطمئن از طریق وسایل و راه‌های ارتباطی گوناگون: ارتباط کلامی فقط به معانی تحت‌اللفظی محدود نمی‌شود؛ این ارتباط، علاوه بر این، شامل تعبیر و تفسیر استعاره، قیاس، کنایه و دیگر شکل‌های شعری و ادبی زبان نیز می‌شود. ارتباط، فقط محدود به لغات و اعداد نیست. برخی افکار را اصلاً نمی‌توان با این روش‌ها بیان نمود. ما همچنین به صداها و تصاویر، به حرکت و حالت فکر می‌کنیم، که باعث بالا رفتن ظرفیت ما برای موسیقی، هنرهای تجسمی، رقص و نمایش در تمام انواع‌شان می‌شود. صلاحیت ارتباط و شکل‌دهی تفکرات و احساسات‌مان به تمام این روش‌ها، نقشی بنیادی در سعادت شخصی و دستاورد جمعی دارد.</p>
همکاری	<p>صلاحیت کار سازنده با دیگران: توانمندسازی جوانان به کار با هم، می‌تواند باعث ایجاد اعتماد به نفس، تحریک کنجکاوی، ارتقای خلاقیت، افزایش دستاوردها و تقویت رفتار اجتماعی مثبت شود. دانش‌آموزان از طریق کار گروهی، یاد می‌گیرند با یکدیگر در حل مسائل و رسیدن به اهداف مشترک، همکاری نمایند، بر توانمندی‌های یکدیگر تأکید و از ضعف‌ها چشم‌پوشی کنند، و نظرات را به اشتراک گذارند و تقویت نمایند. آنها می‌توانند چانه‌زنی، حل مناقشات و حمایت از راه‌حل‌های توافق شده را یاد بگیرند.</p>
همدردی	<p>صلاحیت همدلی با دیگران و عمل بر همین اساس: از آنجا که جهان روز به روز همبسته‌تر می‌شود، پرورش همدردی به یک ضرورت اخلاقی و عملی مبدل شده است. این کار ضرورتی معنوی نیز</p>

<p>هست. همدردی کردن، صادقانه‌ترین روش بیان انسانیت مشترک ما و منبع عمیقی از شادی برای خودمان و دیگران است. در مدارس، مانند همه جا، همدردی به حرف نیست، باید به عمل درآید.</p>	
<p>صلاحیت ارتباط با جنبه‌ی درونی احساس و ایجاد تعادل و توازن شخصی: ما در دو جهان زندگی می‌کنیم: دنیای درون ما و دنیای اطراف ما. برنامه‌دردی استاندارد محور پر از دنیای بیرونی است. با این حال عملکرد ما در دنیای اطرافمان به شدت متأثر از چگونگی نگرش و احساس ما به خودمان است. مدارس می‌توانند از طریق تمرین روزانه‌ی مکاشفه (مدیتیشن)، زمان و تکنیک‌های لازم برای کنکاش در جهان درونی را به دانش‌آموزان بدهند. در حال حاضر، تعداد فزاینده‌ای از مدارس دارند این کار را انجام می‌دهند و در نتیجه، هم دانش‌آموزان و هم موسسه از مزایای شخصی و اجتماعی تمرین منظم، به منظور ترویج ذهن آگاهی و خویش‌داری بهره می‌برند.</p>	<p>خویش‌داری</p>
<p>صلاحیت تعامل سازنده با جامعه و مشارکت در فرایندهای تداوم‌بخش آن: شهروندان فعال افرادی هستند که از حقوق و مسئولیت‌های خود مطلع‌اند، از نحوه‌ی عملکرد سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی آگاه‌اند. درباره‌ی رفاه دیگران دغدغه‌مند هستند، دیدگاه‌ها و استدلال خود را بیان می‌کنند، می‌توانند بر روی جهان تأثیر بگذارند، در جوامع محلی خود فعال‌اند و پاسخگوی اعمال خود هستند. آموزش شهروندی درباره‌ی هم‌نوازی با وضع موجود نیست، موضوع این آموزش مبارزه برای حقوق مساوی، ارزش اختلاف عقیده و ضرورت توازن بین آزادی‌های فردی با حقوق دیگران برای زندگی صلح‌آمیز است.</p>	<p>شهروندی</p>

عقلانیت امروز از دیدگاه استیون پینکر^{۵۰}

یکی دیگر از نظرات اندیشمندان غربی که در این زمینه، نظر ما را به خود جلب می‌کند، بحثی است که استیون پینکر، در دفاع از عقلانیت دارد. در واقع می‌توان اینطور برداشت کرد که او عقلانی بودن را محور تربیت انسان امروز می‌داند و معتقد است که اگر این امر محقق شود، مسیر تمدن با کیفیت بهتری به پیش خواهد رفت. روشن است که لزوماً مدعی نیستیم که وی این بحث را در مقام تبیین صلاحیت‌های لازم برای تربیت، مطرح کرده است، اما ماهیت مباحث او در دفاع از فرصت‌های دنیای مدرن و صلاحیت «عقلانی بودن» است.

ارائه دلیل برای اینکه که چرا عقلانیت اهمیت دارد، کمی شبیه دمیدن به بادبان یا بلند کردن خود با چکمه‌های تان است؛ نمی‌تواند کارساز باشد مگر اینکه ابتدا این قاعده اساسی را بپذیرید که عقلانیت راهی برای تصمیم‌گیری مهم است. خوشبختانه، همانطور که در فصل ۲ دیدیم، همه ما تقدم عقل را، حداقل به طور ضمنی، به محض بحث در مورد این موضوع، یا هر موضوعی، بدون اجبار، می‌پذیریم. اکنون زمان آن فرا رسیده است که خطرات را مطرح کنیم و پرسیم آیا کاربرد آگاهانه

⁵⁰ Rationality: What It Is, Why It Seems Scarce, Why It Matters (Steven Pinker, 2021: Section 11)

عقل، واقعاً زندگی ما را بهبود می‌بخشد و جهان را به مکانی بهتر تبدیل می‌کند. با توجه به اینکه واقعیت، به جای شیطان و جادو، بر اساس منطق و قانون فیزیکی اداره می‌شود، باید اینگونه باشد. اما آیا مردم واقعاً از اشتباهات خود آسیب می‌بینند و اگر راه خودشان برای خلاص شدن از آنها را تشخیص دهند و بدان فکر کنند، آیا زندگی آنها بهتر می‌شود؟ یا اینکه احساس، راهنمای بهتری برای تصمیم‌گیری‌های زندگی است تا فکر کردن؛ به جهت خطر بیش از حد فکر کردن و منطقی شدن؟

می‌توان همین پرسش‌ها را در مورد رفاه و بهزیستی دنیا مطرح کرد. آیا پیشرفت، داستانی از حل مسئله است و توسط فیلسوفانی که بیماری‌ها را تشخیص می‌دهند و دانشمندان و سیاست‌گذارانی که راه‌حلی پیدا می‌کنند، هدایت می‌شود یا پیشرفت، داستان مبارزه است، با قیام مستضعفان و غلبه آنها بر ستمگران؟ در فصل‌های قبل یاد گرفتیم که به دوگانگی‌های نادرست و توضیح‌های تک علتی اعتماد نکنیم، بنابراین پاسخ به این سؤالات فقط یکی یا دیگری نخواهد بود. با این حال، توضیح خواهم داد که چرا معتقدم به کار بردن عقل خداگونه خودمان، می‌تواند به زندگی بهتر و دنیایی بهتر منجر شود؛ به جای اینکه اجازه بدهیم «بدون استفاده درون ما» [جمله مشهوری از شکسپیر] بماند!

۱. عقلانیت در زندگی [فردی] ما

آیا مغالطه‌ها و توهّمات ارائه شده در فصل‌های قبل فقط پاسخ‌های اشتباهی به مسائل سخت ریاضی هستند؟ آیا آنها بازی فکری، گویا، سوالات ترفند، کنجکاوی آزمایشگاهی هستند؟ آیا استدلال ضعیف می‌تواند منجر به آسیب واقعی شود با توجه به این مفهوم که تفکر انتقادی می‌تواند افراد را از اشتباه‌ترین غرایز شناختی محافظت کند؟

مطمئناً بسیاری از سوگیری‌هایی که ما بررسی کرده‌ایم، توسط واقعیت، با تمام بی‌تفاوتی آن نسبت به باورهای غیرمنطقی ما، مجازات می‌شوند. ما با نزدیک‌بینی، آینده را کم‌اهمیت می‌بینیم، چیزی که همیشه می‌رسد، و پاداش‌های بزرگی را در عوض اوجی سریع، قربانی می‌کنیم. ما سعی می‌کنیم هزینه‌های غرق شدن را جبران کنیم و به همین خاطر مدت زیادی در سرمایه‌گذاری‌های بد، فیلم‌های بد و روابط بد می‌مانیم. ما خطر را بر اساس در دسترس بودن ارزیابی می‌کنیم و از هواپیمای ایمن به خاطر اتومبیل‌های خطرناک که هنگام ارسال پیامک رانندگی می‌کنیم، اجتناب می‌کنیم. ما بازگشت به حد متوسط را اشتباه می‌فهمیم، بنابراین به دنبال توضیحات واهی برای موفقیت‌ها و شکست‌ها هستیم.

در مواجهه با پول، نقطه کور ما نسبت به رشد تصاعدی، باعث می‌شود برای دوران بازنشستگی خیلی کم پس‌انداز کنیم و با کارت‌های اعتباری خود، وام زیادی بگیریم. اشتباه ما در تخفیف عکس‌های فوری و اعتماد نابه‌جا به متخصصان نسبت به فرمول‌های آماری، ما را به سرمایه‌گذاری در وجوه گران‌قیمت مدیریت شده که شاخص‌های ساده ضعیف عمل می‌کنند، سوق می‌دهد. مشکل ما در مورد مطلوبیت مورد انتظار، ما را با بیمه و قمار وسوسه می‌کند که در درازمدت ما را بدتر می‌کند. در برخورد با سلامتی، مشکل ما با تفکر بیزی، می‌تواند ما را در تفسیر بیش از حد یک آزمایش مثبت برای یک بیماری غیر معمول، وحشت‌زده کند. انتخاب کلماتی برای ترسیم خطرات، به جای تعادل خطرات و فواید، می‌تواند ما را نسبت به جراحی، متقاعد یا منصرف کند. شهود ما در مورد ذات، ما را به سمت رد واکنش‌های نجات‌بخش و پذیرش خیانت‌های

خطرناک سوق می‌دهد. همبستگی‌های واهی و اشتباه همبستگی با علیت، ما را به پذیرش تشخیص‌ها و درمان‌های بی‌ارزش از سوی پزشکان و روان‌درمانگران سوق می‌دهد. شکست در سنجش ریسک‌ها و پاداش‌ها، ما را به سمت ریسک‌های احمقانه درباره امنیت و خوشبختی‌مان سوق می‌دهد.

در عرصه حقوقی، نابینایی احتمال، می‌تواند قضاوت و هیئت منصفه را با حدس‌های واضح و احتمالات post hoc به تخلفات قضایی بکشاند. عدم درک تعادل بین ضربه‌ها و آلام‌های کاذب، آنها را به مجازات بسیاری از افراد بی‌گناه سوق می‌دهد تا اینکه تعدادی دیگر از مجرمان را محکوم کنند.

در بسیاری از این موارد، متخصصان، به اندازه بیماران و مشتریان خود، در برابر حماقت، آسیب‌پذیر هستند که نشان می‌دهد هوش و تخصص، هیچ مصنوعیتی در برابر عفونت‌های شناختی ایجاد نمی‌کند. توهّمات کلاسیک در پرسنل پزشکی، و کلا، سرمایه‌گذاران، کارگزاران، نویسندگان ورزشی، اقتصاددانان و هواشناسان دیده شده است که همگی با چهره‌هایی در تخصص خود سروکار دارند.

اینها برخی از دلایلی است که معتقدیم شکست عقلانیت، پیامدهایی در جهان دارد. ... ما یک مطالعه درباره تأثیرات تصمیم‌گیری منطقی بر نتایج زندگی داریم. ... آنها دریافتند که مهارت‌های استدلالی افراد، واقعاً نتایج زندگی آنها را پیش‌بینی می‌کند: هرچه اشتباهات در استدلال کمتر باشد، بدبختی‌های کمتری در زندگی وجود دارد. همبستگی، البته، علیت نیست. صلاحیت و توانمندی استدلال، با هوش خام همبستگی دارد و ما می‌دانیم که هوش بالاتر، از افراد در برابر پیامدهای بد زندگی مانند بیماری، حوادث و شکست شغلی محافظت می‌کند و وضعیت اجتماعی اقتصادی را ثابت نگه می‌دارد. اما هوش با عقلانیت یکسان نیست، زیرا خوب بودن در محاسبه، تضمینی برای این نیست که فرد سعی کند چیزهای درست را محاسبه کند. عقلانیت، همچنین مستلزم تأمل، نگرش باز و تسلط بر ابزارهای شناختی مانند منطق رسمی و احتمالات ریاضی است. حتی زمانی که هوش را ثابت نگه داشتند، استدلال‌کنندگان بهتر، نتایج بد کمتری متحمل شدند.

۲. عقلانیت و رشد مادی [تمدن بشری]

اگرچه سوگیری موجود، آن را از ما پنهان می‌کند، اما پیشرفت انسان، یک واقعیت تجربی است. وقتی از فراز موضوعات، به روندها نگاه می‌کنیم، متوجه می‌شویم که بشریت به طور کلی، نسبت به دهه‌ها و قرن‌های گذشته، سالم‌تر، غنی‌تر، با عمر طولانی‌تر، تغذیه بهتر، تحصیلات بهتر و ایمن‌تر نسبت به جنگ، قتل و حوادث است.

پس از نوشتن این تغییرات در دو کتاب قبلی، اغلب از من می‌پرسند که آیا «به پیشرفت اعتقاد دارم». پاسخ منفی است. مانند فران لبوویتز طنزپرداز، من به هیچ چیزی که شما به آن اعتقاد دارید، اعتقاد ندارم. اگرچه بسیاری از معیارهای رفاه انسان، زمانی که در طول زمان ترسیم می‌شوند، افزایش خوشحال‌کننده‌ای را نشان می‌دهند (البته نه همیشه یا در همه جا)، این به خاطر نیروها یا قانون دیالکتیک یا تکاملی که ما را همیشه به سمت بالا می‌برد، نیست. برعکس، طبیعت هیچ توجهی به رفاه ما ندارد و اغلب، مانند همه‌گیری‌ها و بلایای طبیعی، به نظر می‌رسد که می‌خواهد ما را زیر پا بگذارد. «پیشرفت»، مجموعه‌ای از عقب‌نشینی‌ها و پیروزی‌هایی است که از یک جهان نابخشودنی به دست آمده است و پدیده‌ای است که نیاز

به توضیح دارد.

توضیح، عقلانیت است. وقتی انسان‌ها هدف خود را بهبود رفاه هموعان خود قرار می‌دهند (برخلاف سایر فعالیت‌های مشکوک مانند افتخار یا رستگاری)، و نبوغ خود را در مؤسساتی که آن را با دیگران ترکیب می‌کنند، به کار می‌گیرند، گاه موفق می‌شوند. هنگامی که آنها موفقیت‌ها را حفظ می‌کنند و شکست‌ها را یادداشت می‌کنند، نقاط قوت می‌توانند جمع شوند و ما این تصویر بزرگ را پیشرفت می‌نامیم.

رشد عظیم مادی بشر، با انقلاب صنعتی قرن نوزدهم آغاز شد؛ از جذب انرژی زغال سنگ، نفت، باد و آب در حال سقوط و بعداً از خورشید، زمین و شکافت هسته‌ای. انرژی به ماشین‌هایی که گرما را به کار تبدیل می‌کنند، کارخانه‌هایی با تولید انبوه و وسایل نقلیه مانند راه آهن، کانال‌ها، بزرگراه‌ها و کشتی‌های کانتینری تزریق شد. فناوری‌های مادی به فناوری‌های مالی، به ویژه بانکداری، مالی و بیمه بستگی دارد. هیچ کدام از اینها نمی‌توانست بدون دولت‌ها برای اجرای قراردادهای، به حداقل رساندن زور و تقلب، هموار کردن مشکلات مالی با بانک‌های مرکزی و پول قابل اعتماد و سرمایه‌گذاری در کالاهای عمومی مولد ثروت مانند زیرساخت‌ها، تحقیقات اساسی و آموزش جهانی، به رونق گسترده تبدیل شود.

فرزندان کودکانی که از نبوغ انسانی برخوردارند، پیشرفت‌های تاریخی دیگری را نیز در زمینه رفاه، مانند ایمنی، اوقات فراغت، سفر و دسترسی به هنر و سرگرمی به ثبت رسانده‌اند. اگرچه بسیاری از ابزارها و بوروکراسی‌ها به طور ارگانیک رشد کردند و از طریق آزمون و خطا به کمال رسیدند، هیچ یک تصادفی نبود. مردم در آن زمان با استدلال‌هایی که مبتنی بر منطق و شواهد، هزینه‌ها و منافع، علت و معلول و مبادله بین مزیت فردی و منفعت عمومی بود، از آنها دفاع می‌کردند. نبوغ ما باید دو برابر شود تا با آزمایش‌هایی که امروز با آن روبه‌رو هستیم، به ویژه تراژدی کربن مشترک روبه‌رو شویم. قدرت مغز باید برای فناوری‌هایی که انرژی پاک را ارزان می‌کنند، قیمت‌گذاری که انرژی کثیف را گران می‌کند، سیاست‌هایی که از تباه شدن جناح‌ها جلوگیری می‌کند و معاهداتی برای جهانی و عادلانه کردن قربانی‌ها، اعمال شود.

۳. عقلانیت و رشد اخلاقی

پیشرفت، چیزی بیشتر از دستاوردهای ایمنی و رفاه مادی است. همچنین شامل دستاوردهایی در نحوه رفتار ما با یکدیگر است: برابری، خیرخواهی و حقوق. بسیاری از اعمال ظالمانه و ناعادلانه در طول تاریخ کاهش یافته است مانند فدییه کردن انسان‌ها، برده‌داری، استبداد، ورزش‌های خونی، خواجه کردن، حرمسراها، مجازات‌های بدنی سادیستی و اعدام، آزار و اذیت بدعت‌گذاران و مخالفان، و ستم بر زنان و اقلیت‌های مذهبی، نژادی، قومی و جنسی. هیچکدام از روی زمین محو نشده، اما وقتی تحولات تاریخی را مرور می‌کنیم، در هر موردی، شاهد فرودها و در برخی موارد فرورفتگی هستیم.

چگونه به لذت بردن از این پیشرفت رسیدیم؟ تئودور پارکر، و یک قرن بعد، مارتین لوتر کینگ جونیور، یک قوس اخلاقی را پیش بینی کردند که به سمت عدالت خم می‌شود. اما ماهیت قوس و قدرت آن در کشیدن اهرم‌های رفتار انسان مرموز است. می‌توان راه‌های ساده‌تری را تصور کرد: تغییر مدها؛ کمپین‌های شرمساری؛ توسل به قلب؛ جنبش‌های اعتراضی مردمی؛ جنگ‌های صلیبی مذهبی و اخلاقی. دیدگاه رایج این است که پیشرفت اخلاقی از طریق مبارزه به پیش می‌رود:

قدرتمندان هرگز امتیازات خود را که توسط قدرتمندی افراد همبسته از آنها سلب می‌شود، از دست نمی‌دهند. بزرگترین شگفتی من در درک پیشرفت اخلاقی این است که چند بار در تاریخ، اولین حرکت، یک استدلال مستدل بوده است. فیلسوفی خلاصه‌ای نوشت و در آن دلایلی را بیان کرد که چرا برخی از عمل‌ها غیرقابل دفاع، یا غیرمنطقی، یا ناسازگار با ارزش‌هایی هستند که همه ادعا می‌کنند. این جزوه یا مانیفست، در فضای مجازی منتشر شد، به زبان‌های دیگر ترجمه گردید، در کافه‌ها، سالن‌ها و قهوه‌خانه‌ها مورد بحث قرار گرفت و سپس بر رهبران، قانونگذاران و افکار عمومی تأثیر گذاشت. سرانجام، نتیجه حاصل، در خرد متعارف و نجابت رایج یک جامعه جذب شد و رد پای استدلال‌هایی که آن را به آنجا آورده بود، پاک شد. امروزه تعداد کمی از مردم احساس می‌کنند که نیاز دارند یا می‌توانند این توانایی را داشته باشند تا یک استدلال منسجم در مورد اینکه چرا برده‌داری یا تخلیه عمومی مدفوع یا کتک زدن کودکان اشتباه است، تدوین کنند. موضوعاتی که واضح هستند! با این حال، دقیقاً همین بحث‌ها، قرن‌ها پیش صورت گرفت.

استدلال‌هایی که غالب شدند، وقتی امروز مورد توجه ما قرار می‌گیرند، همچنان صادق هستند. آنها به حس عقلی متوسل می‌شوند که فراتر از قرن‌هاست، زیرا با اصول ثابت مفهومی که بخشی از خود واقعیت است، مطابقت دارند. اکنون، همانطور که در فصل ۲ دیدیم، هیچ استدلال منطقی نمی‌تواند یک ادعای اخلاقی را اثبات کند. اما یک استدلال می‌تواند ثابت کند که یک ادعای مورد بحث با ادعای دیگری که شخص برایش عزیز است، ناسازگار است یا با ارزش‌هایی مانند زندگی و خوشبختی که اکثر مردم برای خودشان ادعا می‌کنند و موافق هستند که خواسته‌های دیگران است. همانطور که در فصل ۳ دیدیم، ناسازگاری، برای استدلال کشنده است: مجموعه‌ای از باورها که شامل یک تناقض است، می‌تواند برای استنتاج هر چیزی به کار گرفته شود؛ که کاملاً بی‌فایده است.

از آنجایی که باید از نسبت به استنباط علیت از همبستگی محتاط باشم و فقط یک علت را در یک شبکه متقاطع تاریخی مشخص کنم، نمی‌توانم ادعا کنم که استدلال‌های خوب، علت پیشرفت اخلاقی هستند. ما نمی‌توانیم یک کارآزمایی تصادفی‌سازی شده و کنترل‌شده در مورد تاریخ انجام دهیم، به طوری که نصف نمونه‌ای از جوامع در معرض یک رساله اخلاقی قانع‌کننده قرار بگیرند و به نیمی دیگر از آنها دارونمای پر از غم‌انگیز پرخاشگر داده شود. همچنین مجموعه داده به اندازه کافی بزرگ از پیروزی‌های اخلاقی برای استخراج یک نتیجه علی از شبکه همبستگی‌ها نداریم. نزدیکترین چیزی که می‌توانم به آن فکر کنم، مطالعات بین‌المللی است که نشان می‌دهد آموزش و دسترسی به اطلاعات در یک دوره و نشانه‌هایی از آمادگی برای تبادل افکار، دموکراسی و ارزش‌های لیبرال در دوره بعدی را پیش‌بینی می‌کند و باعث ثبات اجتماعی و اقتصادی است.

استدلال‌های درست، که انطباق اعمال ما با اصول ما و با هدف شکوفایی انسان را نتیجه می‌دهند، نمی‌توانند به خودی خود جهان را بهبود بخشند. اما جنبش‌هایی را برای تغییر هدایت کرده‌اند و باید هدایت کنند. آنها بین نیروی اخلاقی و زور وحشیانه، بین راهپیمایی برای عدالت و اوباش لینچ، بین پیشرفت انسانی و شکستن چیزها تفاوت قائل می‌شوند. برای آشکار کردن آسیب‌های اخلاقی و کشف راه‌حل‌های عملی، استدلال‌های محکمی لازم است که اطمینان حاصل کنیم پیشرفت اخلاقی ادامه خواهد داشت و اعمال زشت امروز برای فرزندان ما به همان اندازه باورنکردنی خواهد بود که سوزاندن

بدعت گذاران و حراج برده‌ها، برای ما پذیرفتنی نیست.

قدرت عقلانیت برای هدایت پیشرفت اخلاقی، بخشی از قدرت آن برای هدایت پیشرفت مادی و انتخاب‌های عاقلانه در زندگی ما است. توانایی ما برای افزایش رفاه، از یک کیهان بی‌رحم و خوب بودن با دیگران، علیرغم طبیعت معیوب‌مان، به درک اصول بی‌طرفانه‌ای بستگی دارد که فراتر از تجربیات محدود ما هستند. ما گونه‌ای هستیم که دارای قوه عقل ابتدایی هستیم و فرمول‌ها و نهادهایی را کشف کرده‌ایم که دامنه آن را بزرگتر می‌کنند. آن‌ها ما را با ایده‌هایی بیدار می‌کنند و ما را در معرض واقعیت‌هایی قرار می‌دهند که شهود ما را مخدوش می‌کنند، اما برای همه اینها صادق هستند.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران

نتیجه فرایند تربیت، آماده شدن افراد جامعه برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب «حیات طیبه» در همه ابعاد، در مسیر قرب الی الله است.

<p>دین اسلام را حق دانسته و آن را به عنوان نظام معیار می‌شناسند و به آن باور دارند و آگاهانه، آزادانه، شجاعانه و فداکارانه برای تکوین و تعالی اخلاقی خود و دستیابی به مرتبه‌ای از حیات طیبه و استقرار حکومت عدل جهانی مهدوی از آن تبعیت می‌نمایند و به رعایت احکام و مناسک دین و موازین اخلاقی مقید هستند.</p>	<p>ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی</p>
<p>از دانش‌های پایه و عمومی سازگار با نظام معیار اسلامی، همچنین از توان تفکر، درک و کشف پدیده‌ها و رویدادها به عنوان آیات الهی و تجلی فعالیت خداوند در خلقت و نیز دانش، بینش و مهارت‌ها و روحیه مواجهه علمی و خلاق با مسائل فردی و خانوادگی و اجتماعی برخوردارند.</p>	<p>ساحت تربیت علمی و فناوری</p>
<p>با درک مفاهیم اجتماعی و سیاسی و «احترام به قانون» و اندیشه‌ورزی در آنها، شایستگی رویارویی مسئولانه و خردمندانه با تحولات اجتماعی و سیاسی را کسب می‌کنند و با رعایت وحدت و تفاهم ملی، در دفاع از عزت و اقتدار ملی می‌کوشند و با روحیه مسئولیت‌پذیری و تعالی‌خواهی و برخوردار از مهارت‌های ارتباطی، در حیات خانوادگی و اجتماعی (در سطوح محلی تا جهانی) با رعایت اصول بر گرفته از نظام معیار اسلامی، مشارکت مؤثر دارند.</p>	<p>ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی</p>
<p>با درک مفاهیم اقتصادی در چارچوب نظام معیار اسلامی از طریق کار و تلاش و روحیه انقلابی و جهادی، کارآفرینی، قناعت و انضباط مالی، مصرف بهینه و دوری از اسراف و تبذیر و با رعایت وجدان، عدالت و انصاف در روابط با دیگران در فعالیت‌های اقتصادی در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی مشارکت می‌نمایند. دارای حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال باشند به گونه‌ای که در صورت جدایی از نظام تعلیم و تربیت رسمی در هر مرحله، توانایی تأمین زندگی خود و اداره خانواده را داشته باشند.</p>	<p>ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای</p>
<p>با درک مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست بوم طبیعی و شهری به منزله امانات الهی،</p>	<p>ساحت تربیت</p>

<p>شایستگی حفظ و ارتقای سلامت فردی و بهداشت محیطی را کسب می‌کنند و با ورزش و تفریحات سالم فردی و گروهی، به نیازهای جسمی و روانی خود و جامعه بر اساس اصول برگرفته از نظام معیار اسلامی، پاسخ می‌دهند.</p>	<p>زیستی و بدنی</p>
<p>با قدرشناسی و درک زیباشناسانه آفرینش الهی و مصنوعات هنرمندانه بشری، درک مفاهیم فرهنگی و میان فرهنگی و بهره‌گیری از قدرت تخیل، توانمندی‌های لازم در خلق آثار فرهنگی و هنری را به دست می‌آورند و برای حفظ و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی بر اساس نظام معیار اسلامی می‌کوشند.</p>	<p>ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری</p>

شایستگی‌های پایه در برنامه درسی ملی

تعقل: ۱ درک وجود خود و نیازها، توانمندی‌ها، ظرفیت‌ها و ابعاد هویت متعالی؛ ۲ بصیرت نسبت به آثار و پیامدهای سبک زندگی خود؛ ۳ تدبیر در صفات، افعال و آیات خداوند متعال به عنوان خالق هستی؛ ۴ تدبیر در خلقت و شگفتی‌های آن. ایمان: ۱ ایمان آگاهانه به توحید، نبوت، معاد، امامت، عدل، عالم غیب و حیات جاودانه؛ ۲ باور به ربوبیت و حضور حکیمانه همراه با لطف و رحمت خالق یکتا در عرصه هستی؛ ۳ ایمان به انبیاء الهی، قرآن، پیامبر خاتم(ص)، ائمه معصومین علیه‌السلام او ولایت مطلقه فقیه و نقش بی‌بدیل آنها در هدایت و رستگاری بشر؛ ۴ باور به نقش دین مبین اسلام ۲ و نظامات آن به عنوان تنها مکتب جامع و کارآمد برای تحقق حیات طیبه؛ ۵ ایمان به ارزشمندی، هدفمندی و قانون‌مندی خلقت و باور به زیبایی‌های جهان آفرینش به عنوان مظاهر فعل و جمال خداوند؛ ۶ ایمان به هویت الهی انسان، کرامت او و توانمندی‌های جمعی و فردی انسان.

علم: ۱ شناخت خود، ظرفی‌تها و هویت خویش؛ ۲ شناخت حق تعالی، صفات، افعال و آیات الهی، معارف دینی و منابع آن؛ ۳ علم نسبت به پدیده‌ها، روابط، رویدادها و قوانین جهان آفرینش و چگونگی برقراری ارتباط انسان با آن‌ها و بهره‌برداری بهینه از آنان؛ ۴ علم نسبت به روابط، نق‌شها، حقوق و وظایف خود و افراد و اهمیت آن‌ها در زندگی اجتماعی؛ ۵ علم نسبت به گذشته و حال جوامع بشری به ویژه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران؛ ۶ آشنایی با ویژگی‌های نظام مردم‌سالار دینی و جایگاه و رسالت جهانی ایران اسلامی؛ ۷ آشنایی با روش‌های رمزگشایی پدیده‌ها و رمزگردانی آن‌ها و ابراز آن به زبان زیباشناسی و هنر.

عمل: ۱ عمل به آموزه‌های دینی و انجام آگاهانه و مؤمنانه واجبات و ترک محرمات؛ ۲ به کارگیری ظرفیت‌های وجودی خود برای دس‌تیابی به هویت متعادل و یکپارچه در مسیر رشد و تعالی خود و جامع‌ه؛ ۳ بکارگیری آداب و مهارت‌ها و سبک زندگی اسلامی ایرانی؛ ۴ به کارگیری فناوری‌اطلاعات و ارتباطات در کار و زندگی؛ ۵ بهره‌گیری از مهارت‌های پایه برای شکل‌دهی هویت حرفه‌ای آینده خود به صورت مولد و کارآفرین؛ ۶ بهره‌گیری آگاهانه از یافته‌های علمی، هنری، فنی، حرفه‌ای و بهداشتی و زیستی و تلاش مؤثر برای تولید و توسعه آن‌ها؛ ۷ حفظ و تعالی محیط زیست، میراث فرهنگی و سرمایه‌های طبیعی؛ ۸ به کارگیری مهارت‌های زبان و ادبیات فارسی و زبان عربی به عنوان زبان

دین؛ ۹ به کارگیری مهارت های یک زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی ایرانی.

اخلاق: ۱ رعایت تقوی الهی در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی؛ ۲ متعهد به ارزش های اخلاقی از جمله: صدق، صبر، احسان و رأفت، حسن خلق، حیا، شجاعت، خویشتن داری، قدر شناسی، رضا، عدالت، قناعت، نوع دوستی و تکریم والدین و معلم در شئون و مناسبات فردی و اجتماعی؛ ۳ ارزش قائل شدن برای کار و معاش حلال و داشتن روحیه تلاش مستمر؛ ۴ ارزشمند دانستن عالم، علم آموزی و یادگیری مادام العمر؛ ۵ تقدم بخشیدن منافع ملی بر گروهی و منافع جمعی بر فردی؛ ۶ ارزش قائل شدن برای مخلوقات هستی و محیط زیست؛ ۷ التزام به اصول و ارزش های اخلاقی در استفاده از علوم و فناوری های نوین.

آیات «عباد الرحمن» و روایت «متقین»

عِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ	الْمُتَّقُونَ فِيهَا هُمْ أَهْلُ الْفَضَائِلِ	فَمِنْ عَمَلِهِمْ أَحَدِهِمْ
يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا	مَنْطِقُهُمُ الصَّوَابُ	قُوَّةً فِي دِينٍ
وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا	مَلْبَسُهُمُ الْاِقْتِصَادُ	حَزْمًا فِي لِينٍ
يَبْتَغُونَ لِرَبِّهِمْ سُجْدًا وَقِيَامًا	مَشِيهِمُ التَّوَاضُعُ	إِيمَانًا فِي يَقِينٍ
يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ	غَضُّوا أَبْصَارَهُمْ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ	حِرْصًا فِي عِلْمٍ
إِذَا انْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا	وَقَفُّوا أَسْمَاعَهُمْ عَلَى الْعِلْمِ النَّافِعِ لَهُمْ	عِلْمًا فِي حِلْمٍ
لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ	نَزَلَتْ أَنفُسُهُمْ مِنْهُمْ فِي الْبَلَاءِ	قَصْدًا فِي غِنَى
لَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ	شَوْقًا إِلَى الثَّوَابِ وَخَوْفًا مِنَ الْعِقَابِ	خُشُوعًا فِي عِبَادَةِ
وَلَا يَزْنُونَ	عَظُمَ الْخَالِقُ فِي أَنفُسِهِمْ	تَجَمُّلًا فِي فَاقَةِ
لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ	فَصَغُرَ مَا دُونَهُ فِي أَعْيُنِهِمْ	صَبْرًا فِي شِدَّةٍ
وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا	قُلُوبُهُمْ مَحْزُونَةٌ	طَلَبًا فِي حَلَالٍ
إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعِمْيَانًا	شُرُورُهُمْ مَأْمُونَةٌ	نَشَاطًا فِي هُدَى
يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا	أَجْسَادَهُمْ نَحِيفَةٌ	تَحَرُّجًا عَنِ طَمَعٍ
وَذُرِّيَاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ	حَاجَاتُهُمْ خَفِيفَةٌ	يَعْمَلُ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ
وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا	أَنفُسُهُمْ عَفِيفَةٌ	
يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا	صَبَرُوا أَيَّامًا قَصِيرَةً	

مدرسه مفید مأموریت خود را این موارد معرفی کرده است: زمینه‌سازی برای رشد و تعالی فرزندان خانواده‌های مذهبی، در راستای رسیدن به حیات طیبه، متکی بر ایمان و عمل صالح و کسب مهارت‌های زندگی و ویژگی‌های شهروند مطلوب جهانی، برای زیست فعال و اثرگذار در جهان متکثر کنونی، مبتنی بر ارزش‌ها و آموزه‌های مکتب اهل بیت علیهم السلام.

مدرسه تزکیه بر اساس تحلیلی که روی مسائل دانش‌آموزان انجام داده به این شایستگی‌ها رسیده است: تفکر انتقادی، جستجوگری، حل مسئله، خلاقیت، هویت، مسئولیت‌پذیری و خودکنترلی.

دیدگاه دکتر خسرو باقری در مقاله «تربیت دینی در برابر چالش قرن بیست و یکم»^{۵۱}

اکنون، با نظر به مؤلفه‌های تربیت و تدین، می‌توان ترکیب آنها، یعنی تربیت دینی را یکجا مورد توجه قرار داد. چهار مؤلفه تربیت عبارت بودند از: تبیین، به دست دادن معیارها، حرکت درونی و نقادی. چهار مؤلفه تدین نیز از این قرار بود: اعتقاد، تجربه درونی، التزام درونی، و عمل. تربیت دینی در حالت ترکیب، به این معنا خواهد بود که عناصر تدین، به گونه تربیتی و در رابطه‌ای از نوع تربیت، یعنی با توجه به چهار ویژگی تربیت، تحقق یابند.

۱. عقلانیت

در اصول اعتقادی، عقلانیت کاملاً روشن است. مربی در تربیت دینی باید اصول بنیادی دین را بر پشتوانه عقلانی تکیه دهد؛ و البته این در عصر ارتباطات، کار ساده‌ای نیست. این عصر، سوال‌های خاص خود را در برابر اعتقادات دینی نهاده است. اندیشه‌های مربوط به کثرت‌گرایی، ما بعد تجدد و نظیر آن، اعتقادات دینی را به گونه‌ای متفاوت با گذشته، در برابر سؤال قرار می‌دهند. تربیت دینی مستلزم آن است که اعتقادات دینی در برابر این سؤال‌ها، چهره‌ای مدلل و عقلانی داشته باشد. به این ترتیب، دشواری تربیت دینی آشکار می‌شود. آشنایی دقیق با سؤال‌های دوران جدید، تلاش برای مدلل ساختن اعتقادات دینی در برابر آنها و تصحیح برداشت‌های نادرست از آموزه‌های دینی همه و همه، دشواری تربیت دینی و رسالت سنگین مربیان را نشان می‌دهد.

علاوه بر اعتقادات دینی، اخلاق دینی نیز باید بر پایه‌های عقلانی استوار و حکمت‌اش آشکار گردد. فضایل اخلاقی هر کدام دارای جنبه عقلانی است و باید بر آن تأکید کرد. به طور مثال، صداقت (در برابر ریاکاری) را چون یک فضیلت اخلاقی در نظر بگیرید. صداقت، با استواری شخصیت و آرامش ملازم است؛ در حالی که ریاکاری، با تزلزل شخصیتی، ضعف روحی و سطحی شدن همراه است. تبیین اخلاق دینی بر حسب تحولی که در موجودیت آدمی پدید می‌آورد، چهره عقلانی آن را آشکار خواهد ساخت و آن را از شکل نصایح ملال‌آور یا امر و نهی گریزاننده خارج خواهد ساخت.

سرانجام، در عرصه عبادات و احکام دینی نیز جنبه عقلانیت نمودار است. این امر حتی در مورد تقلید از مرجع دینی نیز صادق است. اگر چه مفهوم تقلید، به سبب تداعی آن با تقلید کورکورانه و مذموم، مورد بدفهمی قرار می‌گیرد، اما جنبه عقلانی آن قابل تبیین است. وظیفه اولیه فردی که دین را برگزیده و به آن اعتقاد یافته، این است که احکام دینی را بازشناسی کند تا بتواند بر اساس آنها عمل کند. اما هنگامی که چنین امری برای فرد میسر نبود، مانند سایر امور اجتماعی، باید به فرد صاحب نظری مراجعه کند و از تشخیص او بهره جوید و طبق آن عمل کند. اما صرف نظر از نحوه دسترسی به احکام دین، تا آنجا که محتوای این احکام نیز مورد نظر باشد، چهره عقلانی آنها قابل تبیین است. در واقع، هر یک از فروع دین با حکمتی روشن و حتی تصریح شده در متون دینی، مطرح گردیده‌اند. به طور مثال، روزه داشتن و از پاسخ به نیازهای اولیه خودداری نمودن، یک حکم الهی است که حکمت آن، تسلط بر تمایلات درونی و در اختیار گرفتن آنها و مصون ماندن از

^{۵۱} مجله تربیت اسلامی، شماره ۳، ۱۳۷۹

غزش آفرینی آنهاست. با نظر به اینکه دلیل اصلی هریک از فروع دین به صراحت بیان شده، می‌توان نتیجه گرفت که در عرصه عبادات و احکام نیز چهره دین و تدین عقلانی است. بر این اساس، اگر برخی از جزئیات احکام در ذیل هر یک از فروع، به صورت مدلل تبیین نشده باشد، آسیبی به عقلانی بودن دین در حوزه عبادات و احکام نمی‌رساند؛ زیرا شاخه اصلی هر یک از فروع دین، مدلل گردیده است و همین مقدار برای عقلانی دانستن آن کفایت می‌کند.

۲. تقوای حضور

دومین مؤلفه در تربیت دینی، مناسب با عصر حاضر، «تقوای حضور» است. تقوا یا حفظ خویشتن، گاه با دوری گزیدن و پرهیز میسر می‌گردد. اگر تربیت دینی تنها بر این گونه از تقوا استوار باشد، نوعی تربیت قرنطینه‌ای تحقق خواهد یافت که در آن، حفظ افراد، تنها با قرار گرفتن در محدوده‌ای جدا و دور از شرایط منفی میسر است. اما تقوا شکل دیگری نیز دارد که می‌توان از آن به «تقوای حضور»، در مقابل «تقوای پرهیز» یاد کرد. با نظر به خصیصه عصر حاضر و ظهور ارتباطات در شکلی که هر روز گسترده‌تر می‌شود، تقوای پرهیز در برخی قلمروها اساساً ناممکن می‌گردد. فضاهایی که بر ما تحمیل می‌شود، امکان پرهیز را پیشاپیش از ما می‌ستاند. اما تقوای حضور، همچنان در دسترس ماست و این است که باید چون مؤلفه‌ای اساسی از تربیت دینی در این عصر مورد توجه قرار گیرد. به یک معنا می‌توان گفت که تقوای حضور، مفهوم متفاوتی از مرز و مرزگذاری را فراهم می‌آورد. در تقوای پرهیز، مرز، صورت «مکانی» دارد، اما در تقوای حضور، مرز، شکل «مکانتی» می‌یابد. به عبارت دیگر، در حالی که در مرز مکانی، فرد را به صورت مکانی و جغرافیایی از شرایط منفی جدا می‌سازیم، در مرز مکانتی، او فاصله مکانی نمی‌گیرد، بلکه در عین حضور در مکان، خود را در مرتبت و مکانتی فراتر می‌بیند و به این طریق، از آلودگی شرایط مصون می‌ماند.

بر اساس این مفهوم، تلقی ما از تربیت دینی، متضمن قرار داشتن در متن جامعه و حضور در عرصه ارتباطات است. انبیاء علیهم‌السلام نیز با حضور در متن جامعه، تربیت دینی را اجرا می‌کردند. در عصر آنان، آغاز تربیت دینی از متن شرایط انحطاط‌آمیز اجتماعی بود. هر چند پیامبران علیهم‌السلام، گاه از روش قرنطینه‌سازی نیز استفاده نموده‌اند (همچون مهاجرت)، اما این تمام منطق تربیت دینی نیست و این شیوه، به خودی خود نیز تمام نیست و باید همواره با استراتژی تقوای حضور تکمیل گردد.

۳. ارزیابی، گزینش و طرد

این ویژگی، در واقع، پشتوانه‌ای برای تقوای حضور، در شرایط عصر حاضر است. لازمه حضور غیر انفعالی، ارزیابی اطلاعات و رویدادهای اجتماعی است. این ویژگی، به خصوص از مؤلفه نقادی تربیت سرچشمه می‌گیرد. اما ارزیابی و نقادی، مستلزم بازشناسی جنبه‌های مثبت و منفی پدیده‌های این دوران است. طرد یکباره و تمام عیار هر آنچه متعلق به این دوران است، نه تنها ممکن نیست، بلکه مطلوب هم نیست؛ زیرا این گونه طرد تمام عیار، در دامن خود، پذیرش تمام عیار را می‌پرواند. اگر تربیت دینی، بنا را بر طرد تمام عیار مظاهر عصر حاضر بگذارد، وجهه‌ای غیر منصفانه و دور از واقع از خود خواهد ساخت و همین امر، زمینه را فراهم می‌سازد تا افراد تحت تربیت، به شورش واداشته شوند که نتیجه آن، قبول عصییت

آلود، انتقام جویانه و تمام عیار است.

در کنار مشخص نمودن مزایا و کارآمدی‌های وسایل ارتباطی، طرح چنین انتقادهایی به صورت مدلل و با تکیه بر شواهد، زمینه ارزیابی را برای فرد فراهم می‌آورد. این ارزیابی، نه تنها به صورت عام و کلی، بلکه به صورت موردی نیز باید جریان یابد. به عبارت دیگر، بحث و گفتگوی جمعی در کلاس در مورد فیلم با یک برنامه رایانه‌ای معین نیز، می‌تواند گونه‌ای از ارزیابی باشد. بحث و گفتگو درباره جنبه‌های مثبت و منفی این گونه موارد، موجب تعادل فکری و هیجانی افراد در برابر تأثیر یک جنبه و تعادل زدای آنها می‌شود. حساسیت‌زدایی اخلاقی و عادی‌سازی، از ویژگی‌های دوران ارتباطات است، اما این گونه نقدهای موردی می‌تواند این موج حساسیت‌زدایی و عادی‌سازی را مهار سازد، تا با به کارگیری این نوع مواجهه، ذهن و چشم فرد در ارتباط با رسانه‌ها قدرت تشخیص و گزینش بیابد و به این ترتیب، حضور در متن جامعه و رسانه‌های اجتماعی را همراه با ارزیابی و مرزشناسی، به حضوری مؤثر و سالم بدل سازد.